

Dokument 5

Innberetning fra Stortingets ombudsnemnd for Forsvaret for 2021

INNHold

1 INNLEDNING (SUMMARY IN ENGLISH)	5
2 OMBUDSNEMNDAS SAMMENSETNING OG MANDAT	7
3 OMBUDSNEMNDAS ERFARINGER MED OG BEMERKNINGER TIL LOV OM STORTINGETS OMBUDSNEMND FOR FORSVARET	8
3.1 Ombudsnemndas tilgang til steder og opplysninger i Forsvaret	8
3.1.1 Lovteksten – loven § 4.....	8
3.1.2 Tilgang til personopplysninger	11
3.1.3 Tilgang til sikkerhetsgraderte opplysninger	12
3.2 Dokumentoffentlighet	12
3.3 Behov for korttittel	13
4 TILSYNSRAPPORTENE AV 10. DESEMBER 2021	13
4.1 Om tilsyn som ny arbeidsform for Ombudsnemnda.....	13
4.2 Om «funksjonelt fravær» og den pressede personellstrukturen i Forsvaret.....	13
4.3 Om eiendom, bygg og anlegg («EBA»).....	14
5 OMBUDSNEMNDAS MØTE- OG FOREDRAGSVIRKSOMHET OG DELTAGELSE I INTERNASJONALT SAMARBEID	15
5.1 Møter og aktivitet i Ombudsnemnda.....	15
5.2 Internasjonalt samarbeid	15
5.2.1 Den internasjonale konferansen for militære ombudsordninger	15
5.2.2 Workshop i Berlin i regi av the Geneva Centre for Security Sector Governance («DCAF»)	15
5.2.3 San Remo-manualen om sjøkrig.....	16

5.3 Møter med og foredrag for Tillitsvalgtordningen («TVO»)	16
5.3.1 Møter og foredrag	16
5.3.2 Soldatenes kunnskap om verneplikts rammer og reglene i krig	16
5.4 Møter med andre kontroll- og tilsynsinstanter	17
5.5 Møter med militære og politiske myndigheter.....	17
5.6 Møter med fagforbund og interesseorganisasjoner	18
6 OMBUDSNEMNDAS OPPFØLGING AV HENVENDELSER.....	18
6.1 Statistikk.....	18
6.2 Noen utvalgte henvendelser	20
6.2.1 Skadd veteran	20
6.2.2 Spørsmål om rettigheter for kadetter under ingeniørutdanning ved Krigsskolen og Sjøkrigsskolen	20
6.2.3 Henvendelser om kritikkverdige forhold i førstegangstjenesten	21
VEDLEGG	23
1 Tilsynsrapporter og Forsvarsdepartementets uttalelse til disse	23
2 Innspill fra Tillitsvalgtordningen.....	37
3 Årsregnskap	41

***

1 INNLEDNING

Stortingets ombudsmannsnemnd for Forsvaret ble opprettet i 1952, for å sikre rettighetene til soldater som avtjener sin verneplikt til forsvaret av landet.

I år går ordningen med et eget ombud for Forsvaret inn i sitt 70-årsjubileum. Hensynet til å ivareta soldater i førstegangstjeneste er like viktig i 2022 som i 1952. Det kommer klart frem i forarbeidene til den nye loven for Ombudsnemndas virksomhet – lov om Stortingets ombudsnemnd for Forsvaret – som trådte i kraft 1. oktober 2021. Den nye loven gjør 2021 til et merkeår for nemnda. Det gjør også koronapandemien, som har lagt betydelige restriksjoner på nemndas utadrettede virksomhet gjennom store deler av perioden.

Den nye loven er på mange måter en modernisert videreføring av den gamle instruksen, men den har også enkelte nye bestemmelser. Ombudsnemnda skal ikke lenger opptre som ekstraordinært klageorgan i enkeltsaker. Denne funksjonen er nå i hovedsak overdratt til Sivilombudet. Loven inneholder dessuten et avklart mandat for nemnda til å gi veiledning og støtte til Forsvarets veteraner og til å ta opp problemstillinger som angår veteranenes rettigheter og interesser. Nytt er også oppdraget om å delta i internasjonalt samarbeid, en oppgave som nemnda allerede er godt i gang med.

Den nye loven har introdusert en ny arbeidsform for Ombudsnemnda: «tilsyn». Nemnda har i desember 2021 ekspedert sine første tilsynsrapporter og mottatt Forsvarsdepartementets uttalelse til disse. I tilsynsrapportene gir nemnda blant annet uttrykk for å være bekymret når det gjelder den pressede personellstrukturen i Forsvaret. Det er for lite personell og det legges for stort ansvar på unge skuldre.

Vi er nylig, både som nasjon og som NATO-medlem, blitt minnet om hvor raskt følelsen av fred kan forsvinne og derved avdekke Alvoret som ligger i militærtjenesten generelt og i verneplikten spesielt. Når Ombudsnemnda i de nevnte tilsynsrapportene uttrykker sin bekymring over personellstrukturen i Forsvaret, er det først og fremst med personellens sikkerhet i tankene: at Forsvaret ikke skal lide unødig tap og skade under trening og aktivitet i fredstid. Et vel så viktig hensyn å iaktta er de beredskapsmessige konsekvensene. Nemnda vil virke for en forsterkning av Forsvarets bemanning, øvingsressurser og boforhold. For å få dette til må beredskap og forsvarsevne prioriteres i det politiske ordskiftet over tid, ikke bare når vi står overfor en kritisk situasjon. Da kan det være for sent.

På vegne av Stortingets ombudsnemnd for Forsvaret, den 23. mars 2022

Roald Linaker
forsvarsombud

Summary in English

The Act on the Parliamentary Ombud's Committee for the Norwegian Armed Forces came into force on 1st October 2021. At the same time, the Instructions of 21st April 1952 for the Defence Ombud's Committee were abolished.

The act of 1st October 2021 is for the most part an updated version of the instructions it replaces. There are however a few differences and new sections as well. From now on, the Ombud's Committee cannot take a position on whether there is a breach of rights or obligations in individual cases. This responsibility has been transferred to the Parliamentary Ombud for Scrutiny of the Public Administration (the general Ombud). Furthermore, the new act emphasizes the Ombud's Committee's mandate regarding veterans. The Ombud's Committee shall also continue to participate in international co-operation.

In December 2021, the Ombud's Committee finished two audit reports. In these reports, the Ombud's Committee expresses its misgivings regarding the structure of personnel in the Norwegian Armed Forces. The Ombud's Committee is concerned that there are too few soldiers and that excessive responsibility has been placed on young personnel. It is important to address this issue to ensure that personnel are as safe as possible. The situation that has been developing in Ukraine since 24th February of this year would suggest that these concerns are currently of even greater importance. The Ombud's Committee will seek to contribute to the strengthening of the Norwegian Armed Force's manning, training and facilities.

On behalf of the Parliamentary Ombud's Committee for the Norwegian Armed Forces

Roald Linaker
Armed Forces Ombud

2 OMBUDSNEMNDAS SAMMENSETNING OG MANDAT

Ombudsnemndas sammensetning i rapporteringsperioden, oppnevnt av Stortinget for tidsrommet 1. januar 2018–31. desember 2021, er denne:

Leder:	Roald Linaker (ombudsmann/forsvarsombud)
Nestleder:	Øyvind Halleraker
Medlem:	Cecilie Røste
Medlem:	Jan Arild Ellingsen
Medlem:	Janne Sjeldmo Nordås
Medlem:	Kari Lise Holmberg
Medlem:	Signe Øye

Ombudsnemnda har syv varamedlemmer. Første varamedlem, Kåre Simensen, inviteres regelmessig til og deltar i nemndas aktiviteter. Andre til syvende varamedlem er:

Irene Johansen

Sylvi Graham

Ole-Henrik Hjartøy

Lene Langemyr

Mikal Kvamsdal

Ingelin Noresjø (statssekretær og dermed indisponibel for nemnda inntil 14. oktober 2021)

Siden opprettelsen av Ombudsnemnda 21. april 1952, har nemnda arbeidet etter en instruks fastsatt av Stortinget som i det vesentlige har vært uforandret siden vedtagelsen.

Ombudsnemndas mandat fra 21. april 1952 til 30. september 2021 stod i instruksen § 1:

«Ombudsmannsnemnda skal bidra til å sikre de almenmenneskelige rettigheter for Forsvarets personell og ved sitt arbeid også søke å medvirke til å effektivisere Forsvaret.»

Den 1. oktober 2021 trådte lov om Stortingets ombudsnemnd for Forsvaret i kraft. I § 1 har loven følgende bestemmelse om Ombudsnemndas formål og mandat:

«Stortingets ombudsnemnd for Forsvaret (Ombudsnemnda) skal fremme og beskytte rettighetene og interessene til personer som har tjenesteplikt etter forsvarsloven og personer som har tjenestegjort i internasjonale operasjoner, og ved sitt arbeid også søke å medvirke til å effektivisere Forsvaret.»

Den 7. desember 2021 ble Ombudsnemndas medlemmer for perioden 1. januar 2022–31. desember 2025 vedtatt av Stortinget. Nemndas medlemmer for denne perioden er:

Leder:	Roald Linaker (forsvarsombud)
Nestleder:	Øyvind Halleraker
Medlem:	Gunvor Eldegard
Medlem:	Kari Lise Holmberg
Medlem:	Rune J. Skjælaaen
Medlem:	Morten Kolbjørnsen
Medlem:	Cecilie Røste

I det daglige drives Ombudsnemndas virksomhet av forsvarsombudet og nemndas kontor. I den følgende presentasjonen av nemndas virksomhet er det ikke skilt mellom forsvarsombudet personlig og kontoret for øvrig.

3 OMBUDSNEMNDAS ERFARINGER MED OG BEMERKNINGER TIL LOV OM STORTINGETS OMBUDSNEMND FOR FORSVARET

3.1 Ombudsnemndas tilgang til steder og opplysninger i Forsvaret

3.1.1 Lovteksten – loven § 4

Stortinget vedtok 25. mai 2019 å nedsette et utvalg til å utrede Stortingets kontrollfunksjon (Harbergutvalget).

Harbergutvalget fremmet i sin rapport en enstemmig tilråding til Stortinget om lov om Stortingets ombudsnemnd for Forsvaret, som deretter ble behandlet av Utenriks- og forsvarskomiteen.

Et flertall i Utenriks- og forsvarskomiteen gikk inn for en nærmest total omskrivning av § 4 i forhold til Harbergutvalgets tilråding. Bestemmelsen handler om Ombudsnemndas tilsynsfunksjon.

For oversiktens skyld hitsettes begge versjoner av lovteksten. Paragrafleddene i parentes er Ombudsnemndas tilføyelse.

Harbergutvalgets tilråding, støttet av mindretallet (Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti) i Utenriks- og forsvarskomiteen

§ 4 Tilsyn

(1) Ombudsnemnda kan utføre tilsyn med Forsvaret.

- (2) Innenfor sitt ansvarsområde etter § 1 har Ombudsnemnda, uten hinder av taushetsplikt og gradering, rett til enhver opplysning og ethvert dokument som Ombudsnemnda mener er nødvendig for å ivareta sine oppgaver etter loven.
- (3) Ombudsnemnda har tilgang til ethvert sted under Forsvarets kontroll.
- (4) Forsvaret skal tilrettelegge for at Ombudsnemnda får opplysninger og tilgang som nevnt i andre og tredje ledd. Ombudsnemnda har rett til å motta forklaringer fra stedlig personell. Forklaringene og hvem som har gitt disse, er underlagt taushetsplikt.
- (5) I etterkant av et tilsyn skal Ombudsnemnda skrive en rapport. Rapporten bør påpeke eventuelle kritikkverdige forhold og gi anbefalinger om det er behov for det. Rapporten offentliggjøres, i den grad den ikke inneholder taushetsbelagte eller graderte opplysninger, og sendes til Forsvarsdepartementet.

Teksten som Stortinget vedtok etter innstilling fra flertallet (Høyre, Fremskrittspartiet, Venstre og Kristelig Folkeparti) i Utenriks- og forsvarskomiteen

§ 4. Tilsyn

- (1) Ombudsnemnda kan utføre tilsyn med Forsvaret.
- (2) Ombudsnemnda har tilgang til ethvert sted under Forsvarets kontroll, hvor sikkerhetsmessige hensyn tillater det.
- (3) På sitt arbeidsområde etter § 1 har Ombudsnemnda, opp til sikkerhetsgraden **BEGRENSET**, adgang til opplysninger som Ombudsnemnda mener er nødvendig for å ivareta sine oppgaver etter loven.
- (4) Saker som gjelder dokumentoffentlighet hos Ombudsnemnda eller dens administrasjon, behandles og avgjøres av Ombudsnemnda. Offenleglova anvendes så langt den passer.
- (5) I etterkant av et tilsyn skal Ombudsnemnda skrive en rapport. Rapporten bør påpeke eventuelle kritikkverdige forhold og gi anbefalinger om det er behov for det. Før rapporten offentliggjøres i en ugradert versjon, bør den forelegges Forsvarsdepartementet til uttalelse.

Slik den ble vedtatt innebærer lovteksten en atskillig begrensning for Ombudsnemndas funksjon som kontrollorgan på vegne av Stortinget.

Harbergutvalgets tilråding legger opp til en vid og uhindret tilgang både til informasjon og fysiske steder, såfremt Ombudsnemnda selv vurderer at det er nødvendig for å oppfylle sitt formål. Nemnda sluttet seg til Harbergutvalgets vurderinger da deres rapport ble avgitt og gjør det fremdeles. Harbergutvalgets tilråding innebærer et vidt utgangspunkt, og innenfor dette utgangspunktet må nemnda i det enkelte tilfellet finne frem til en hensiktsmessig fremgangsmåte. Slik balanserer man hensynet til Forsvaret på den ene side mot hensynet til publikums forventning om at et demokratisk kontrollorgan ikke er kuet på den annen side.

Innstillingen fra Utenriks- og forsvarskomiteen, som på dette punktet delte seg nokså jevnt i et flertall og et mindretall, legger rekkevidden av Ombudsnemndas tilgang til steder og opplysninger i praksis over til *Forsvarets* skjønn. Det er med andre ord virksomheten det skal føres tilsyn med, som legger premissene for tilsynet:

- Det er militære myndigheter, ikke nemnda, som avgjør om «sikkerhetsmessige hensyn tillater» tilgang til en militær installasjon, jf. § 4 annet ledd.
- Sikkerhetsgraden BEGRENSET innebærer i praksis at Ombudsnemnda bare kan skrape overflaten av problemstillinger som har med militært materiell og militær beredskap å gjøre, jf. § 4 tredje ledd. Se for øvrig punkt 3.1.3 nedenfor om utformingen av denne bestemmelsen, dersom Stortinget skulle fastholde skranken slik den lyder i dag.
- Forsvarsdepartementet skal få tilsynsrapporten tilsendt *før* den blir offentliggjort, jf. § 4 femte ledd. Det står riktignok at departementet «bør» få rapporten forelagt forut for offentliggjort, men Ombudsnemnda legger til grunn at den mest lojale forståelsen av ordlyden er at dette «skal» skje. Nemnda mener at bestemmelsen gir et uheldig signal. Det er heller ikke lett å få grep om den praktiske nytten av et slikt – i realiteten – krav.

For det første vil Ombudsnemnda i regelen bestandig sørge for at en problemstilling er belyst også fra militære og politiske myndigheters ståsted; nemndas formål og mandat er blant annet å «søke å medvirke til å effektivisere Forsvaret», jf. loven § 1, altså ikke ensidig å se hen til personellens rettigheter og interesser.

For det andre er nemnda gitt uttrykkelig hjemmel til å forelegge opplysninger for Forsvaret eller Forsvarsdepartementet, om det skulle oppstå spørsmål om sikkerhetsgradering. Det følger av loven § 16 annet ledd. Deres vurdering av spørsmålet vil være bindende for nemnda.

Ombudnemndas kritikk av § 4 slik den ble vedtatt er av prinsipiell karakter. Når det er sagt, ble det også en realitet allerede ved nemndas første tilsyn under den nye loven. Det gjaldt nemndas tilgang til sikkerhetsgraderte opplysninger. Nærmere bestemt oppstod det en situasjon der personell involvert i tilsynet følte seg usikker på hvilke opplysninger som kunne deles med nemnda. Episoden er nærmere omtalt i punkt 3.1.3 nedenfor.

Etter Ombudsnemndas oppfatning bør loven § 4 endres slik at den blir likelydende med Harbergutvalgets tilråding.

For det tilfelle at Stortinget beslutter ikke å endre lovteksten slik, vil Ombudsnemnda i de neste punktene gi enkelte mindre inngripende innspill til gjeldende rett.

3.1.2 Tilgang til personopplysninger

Ombudsnemndas forståelse av begrunnelsen for den betydelige forskjellen på de to versjonene av lovteksten, er at et flertall i Utenriks- og forsvarskomiteen mente Harbergutvalgets utkast ga nemnda for vid tilgang til *sikkerhetsgraderte opplysninger*. Nemnda er ikke kjent med at Utenriks- og forsvarskomiteen ønsket å innskrenke Harbergutvalgets utkast hva gjelder nemndas tilgang til *personopplysninger*.

Hvis Ombudsnemnda har rett i dette, er det uheldig at Harbergutvalgets formulering i annet ledd – «uten hinder av taushetsplikt» – er sløffet i den endelige lovteksten. Det er en pedagogisk formulering, som forsikrer forvaltningen om at man ikke gjør noe galt ved å gi nemnda innsyn i opplysningene. Det er denne formuleringen som er benyttet i sivilombudsloven § 20 om «rett til opplysninger og tilgang».

Å kunne få innsyn i sensitive personopplysninger er viktig for Ombudsnemnda på generelt grunnlag. Det finnes også et bestemt område der det er påregnelig at dagens lovtekst vil by på problemer. Det gjelder helseopplysninger, som nemnda trenger tilgang til især i rollen som støtte og veileder for skadde veteraner.

Helsepersonelloven § 23 handler om taushetsplikten for helseopplysninger. Til slutt i bestemmelsen heter det at taushetsplikten ikke er til hinder for «at opplysningene gis videre etter regler fastsatt i lov eller i medhold av lov når det er uttrykkelig fastsatt eller klart forutsatt at taushetsplikt ikke skal gjelde».

Den gjeldende formuleringen i loven om Ombudsnemnda § 4 tredje ledd – «på sitt arbeidsområde ... adgang til opplysninger som Ombudsnemnda mener er nødvendig for å ivareta sine oppgaver etter loven» – har ikke den nødvendige klarhet. I den første veteranrelaterte saken forsvarsombudet behandlet under den nye loven, anså forvaltningen i Forsvaret § 4 som utilstrekkelig opp mot helsepersonellovens taushetsplikt. Saken er nærmere omtalt nedenfor i punkt 6.2.1.

3.1.3 Tilgang til sikkerhetsgraderte opplysninger

Etter loven om Ombudsnemnda § 4 tredje ledd har Ombudsnemnda «adgang til opplysninger» opp til sikkerhetsgraden BEGRENSET.

Slik nemnda forstår loven, er meningen til Stortinget at nemnda ikke kan *kreve* å gjøre seg kjent med opplysninger som har en høyere sikkerhetsgradering enn BEGRENSET. Derimot er det ingenting i veien for at personell som nemnda er i kontakt med for å ivareta nemndas oppgaver etter loven, *av egen vilje gir* nemnda opplysninger som har en høyere sikkerhetsgradering enn BEGRENSET.

Hvis Ombudsnemnds forståelse av loven er riktig, bør det komme klarere til uttrykk i lovteksten. Personell i Forsvaret tar sikkerhetsloven på stort alvor. Hvis personellet aner at de vil begå sikkerhetsbrudd ved å informere eller betro seg til forsvarsombudet eller nemnda, vil de ikke gjøre det.

Dette var tilfellet under Ombudsnemndas første tilsyn under den nye loven. (Selve tilsynet ble riktignok utført like forut for lovens ikrafttredelse, men prosessen fulgte loven § 4.) Under en presentasjon om EBA-forholdene (eiendom, bygg og anlegg) på Setermoen, stilte nemnda spørsmål til vedkommende offiser om hvilke beredskapsmessige konsekvenser utilstrekkelige EBA-forhold kunne føre med seg. Dette perspektivet var ikke nevnt med ett ord under presentasjonen. Offiseren svarte at det naturligvis har beredskapsmessige konsekvenser, men at den beredskapsmessige analysen var sikkerhetsgradert, og offiseren følte seg ikke trygg på hvorvidt den kunne formidles nemnda.

3.2 Dokumentoffentlighet

Det ser ut til at det er skrevet inn en kollisjon i den endelige versjonen av loven om Ombudsnemnda § 4 fjerde ledd, sammenlignet med loven § 14 fjerde ledd. Etter § 4 er det nemnda som avgjør saker om dokumentoffentlighet hos nemnda eller nemndas administrasjon. Etter § 14 er dette ansvaret lagt til den administrative lederen. Nemnda mener for øvrig at det er bestemmelsen i § 4 som er mest hensiktsmessig, selv om den vel hører best hjemme under § 14, som handler om offentlighet.

Når det er sagt, kunne det være behov for en bestemmelse om offentlighet også i § 4. Paragraf 4 har en bestemmelse i femte ledd om at Ombudsnemndas tilsynsrapporter skal («bør») forelegges Forsvarsdepartementet til uttalelse. For de to tilsynsrapportene som nemnda har ekspedert etter at loven om Ombudsnemnda trådte i kraft, oppstod det usikkerhet om hvordan innsynsbegjæringer i Forsvarsdepartementets uttalelse skal behandles. Nemnda antar det er i tråd med lovens hensikt at det er nemnda som offentliggjør Forsvarsdepartementets uttalelse, sammen med tilsynsrapportene. Slik ble også løsningen, denne gangen. Hvorvidt dette bør tydeliggjøres i lovteksten, overlater nemnda til Stortinget å vurdere.

For øvrig er det kommet inn en inkurie i loven om Ombudsnemnda § 4 fjerde ledd, der det er henvist til «Offenleglova» i stedet for «Offentleglova».

3.3 Behov for korttittel

Loven om Ombudsnemnda er ikke gitt noen egentlig korttittel. Nemnda ønsker seg en korttittel, både av praktiske hensyn, men også av hensyn til at nemndas saks- og arkivsystem ikke gir plass til lovens fullstendige navn. Av den grunn har nemndas kontor brukt merkelappen «forsvarsombudsloven» enn så lenge.

4 TILSYNSRAPPORTENE AV 10. DESEMBER 2021

4.1 Om «tilsyn» som ny arbeidsform for Ombudsnemnda

Som nevnt innledningsvis, har loven om Ombudsnemnda innført «tilsyn» som en ny arbeidsform for nemnda. Sammenholdt med Rambølls evaluering av den gamle ordningen med ombudsmannen og Ombudsmannsnemnda, som gjennomførte «besøk» og «befaringer», er det nemndas forståelse at Stortinget med «tilsyn» ønsker et mer konkret og spisset uttrykk fra nemnda enn hva tilfellet kunne være i de gamle besøks- og befaringsrapportene.

Ombudsnemnda har ferdigstilt to slike tilsynsrapporter, som er vedlagt (vedlegg nr. 1). I samme vedlegg følger Forsvarsdepartementets uttalelse til tilsynsrapportene.

Det er viktig for Ombudsnemnda å understreke at verken disse tilsynsrapportene eller fremtidige tilsynsrapporter retter seg mot personellet som var involvert i tilsynet. Individuelle forhold vil sannsynligvis bli fulgt opp i et annet spor enn i en tilsynsrapport, om det noen gang skulle dukke opp noe slikt i forbindelse med et tilsyn.

Det er en entydig erfaring Ombudsnemnda gjør seg at det hersker en imponerende stå på-vilje og tåleevne både hos den enkelte og i avdelingsmiljø i Forsvaret.

Ombudsnemndas tilsynsrapporter retter seg altså ikke mot personellet, men mot forutsetningene de er gitt av politiske og militære myndigheter.

4.2 Om «funksjonelt fravær» og den pressede personellstrukturen i Forsvaret

I Forsvarsdepartementets uttalelse til tilsynsrapportene hva angår den pressede personellstrukturen og fenomenet «funksjonelt fravær», heter det at det er «den enkelte avdelingssjefs ansvar å legge opp tjenesten slik at helse, miljø og sikkerhet ivaretas, og at aktiviteten legges på et forsvarlig nivå».

Slik Ombudsnemnda ser det, er dette å gripe tak i problemet i gal ende. Myndighetene kan ikke på den ene side kreve at personellet skal være en så effektiv og kraftfull militær kapasitet som mulig, og på den annen side forvente at det samme personellet skal trekke seg fra dette oppdraget hvis ressursene ikke er til stede. Det vil være å tære på den offensive innstillingen som nemnda går ut fra er en nødvendig forutsetning for å holde høy militær kvalitet.

Ombudsnemnda er ikke alene om en slik synsvinkel. I tilsynsrapporten om Setermoen og Rusta leir 21.–22. september 2021 trakk nemnda frem følgende sitat fra Hålogaland lagmannsretts dom LH-2004-62117:

«Forsvaret satte kort tid etter ulykken ned en undersøkelseskomisjon til blant annet å bringe på det rene hendelsesforløpet og årsaken til dødsfallet. Den konkluderte i sin rapport med at en rekke sikkerhetsbestemmelser var brutt. Kommisjonen påpekte i tillegg en rekke uheldige forhold i kompaniet, blant annet stort arbeidspress og mange oppgaver på unge befalingsmenn, og manglende erfaring og kompetanse i avdelingen for å gjennomføre slike øvelser uten en nøye oppfølging fra overordnet nivå, spesielt med sikte på sikkerheten.»

[...]

«Det er fra aktoratets side fremholdt at [tiltalte] kunne ha nektet beordringen eller avlyst øvelsen. Ut fra den generelle holdning til beordringer og pålagte oppgaver som er avdekket i Forsvaret under bevisføringen for lagmannsretten – hvor det er og må være kultur for å gjennomføre de oppgaver man er satt til – og hensett til [tiltaltes] manglende erfaring, fremstår imidlertid disse alternativene som lite realistiske.»

Risikovurdering og risikohåndtering krever personell med riktig utdanning og rikelig erfaring og praksis. Som nevnt i innledningen er Ombudsnemnda bekymret for den pressede personellstrukturen i Forsvaret og hvilke konsekvenser det vil kunne få for personellens sikkerhet – og for Forsvarets beredskap.

4.3 Om eiendom, bygg og anlegg («EBA»)

Tilsynsrapportene av 10. desember 2021 tar opp EBA-forholdene i de militære leirene som ble besøkt. EBA-forholdene i Forsvaret er et kjent tema for Ombudsnemnda.

Ombudsnemnda har gjennom de to tilsynene fått inntrykk av at det kan være stor avstand mellom Forsvarsbygg – som utvikler, bygger, drifter og avhender eiendom for forsvarssektoren – og det militære miljøet som skal bruke bygningene. Innretningen av bolig- og eiendomsforvaltningen i Forsvaret er et særdeles omfattende og mangfoldig emne, som nemnda ikke er i stand til å utrede selvstendig.

Når det derimot gjelder EBA-forholdene i Forsvaret i dag isolert sett, er det Ombudsnemndas bestemte oppfatning at det må meget store investeringer til for å løfte forholdene til et nivå som er godt nok. Det gjelder også for å møte den planlagte personelløkningen i årene som kommer. Nemnda vil peke på at det for det første må være et minimumskrav at det ikke finnes helseskadelige oppholdssteder i Forsvaret. For det andre må man reise spørsmålet om hvilke beredskapsmessige konsekvenser det kan få, om EBA-forholdene er for dårlige.

I løpet av 2021 har Tillitsvalgtordningen («TVO») kartlagt avvik i personellrelatert EBA ved nær sagt samtlige leire, baser og installasjoner i Forsvaret. Dette arbeidet er nærmere omtalt av TVO selv i vedlegg nr. 2.

5 OMBUDSNEMNDAS MØTE- OG FOREDRAGSVIRKSOMHET OG DELTAGELSE I INTERNASJONALT SAMARBEID

5.1 Møter og aktivitet i Ombudsnemnda

I 2021 har Ombudsnemnda gjennomført to reiser i forbindelse med tilsynene 21.–22. september og 15.–16. september 2021, se vedlegg nr. 1. Nemnda har også gjennomført syv møter i løpet av året. De fleste møtene er holdt digitalt på grunn av koronapandemien. Som nevnt innledningsvis er nemndas virksomhet også i 2021 preget av koronapandemien i stor grad, særlig når det gjelder nemndas utadrettede aktiviteter.

5.2 Internasjonalt samarbeid

5.2.1 Den internasjonale konferansen for militære ombudsordninger

Forsvarsombudet deltok i den internasjonale konferansen for militære ombudsordninger fra 18. til 22. oktober 2021. Konferansen ble holdt digitalt av det australske vertskapet på grunn av koronapandemien. Forsvarsombudet deltok også i forberedelsesmøtet 30. juni 2021, der man planla konferansens faglige innhold.

5.2.2 Workshop i Berlin i regi av the Geneva Centre for Security Sector Governance («DCAF»)

Fra 4. til 5. oktober 2021 deltok forsvarsombudet i en workshop med følgende hovedtema: «Operating abroad: enhancing ombuds institutions' cooperation in the context of UN peacekeeping operations». DCAF har en koordinerende stabsfunksjon for samarbeidet mellom de ulike lands ombudsordninger. Ombudsnemnda ser det som viktig å delta på DCAFs arrangement. De øvrige ombudene kom fra Nederland, Tyskland, Senegal og Østerrike.

Workshopen handlet om ombudenes rolle i tilknytning til FN-operasjoner, nærmere bestemt om hvordan ombudene kan bidra til å styrke gode samhandlingsarenaer og løse opp i eventuelle uønskede hendelser og vanskelige jurisdiksjonsproblemer.

Det ble også tid til å ferdigstille utkastet til en samarbeidsavtale, som skal legge til rette for at ombudsordningene kan dele erfaringer og ta kontakt med hverandre.

5.2.3 San Remo-manualen om sjøkrig

Forsvarsombudet har gjennom 2021 søkt å bidra til revisjonsarbeidet med San Remo-manualen av 1994 om reglene for sjøkrig. Manualen ble i sin tid utarbeidet av en ekspertgruppe under ledelse av International Institute for Humanitarian Law i San Remo, Italia. Oppdateringen ledes av en internasjonal styringsgruppe oppnevnt av det samme instituttet i San Remo. Sett med norske øyne er problemstillingene innen sjøkrigens folkerett av stor betydning. Ombudsnemnda har sponset arbeidet med kr 150 000. Pengene skal gå med til å arrangere et seminar og et ekspertgruppemøte for revisjonsarbeidet i regi av Universitetet i Tromsø i mai 2022. Forsvarsombudet tok imot styringsgruppen for prosjektet på nemndas kontor 26. oktober 2021.

5.3 Møter med og foredrag for Tillitsvalgtordningen («TVO»)

5.3.1 Møter og foredrag

Forsvarsombudet har holdt foredrag for tillitsvalgte på avdelingsnivå ved tre anledninger i 2021, samt holdt innlegg ved TVOs landsstyremøte i april, september og desember. Det var planlagt et møte mellom TVO og Ombudsnemnda i desember, blant annet for å introdusere nemnda for nye landstillitsvalgte, men det måtte utsettes til februar 2022 på grunn av koronapandemien.

TVO har historisk sett vært nært forbundet med Stortingets ombud for Forsvaret, og er fremdeles et meget viktig kontaktpunkt for Ombudsnemnda. Det gjelder særlig Vernepliktsrådet, som er det sentrale organet i TVO. De landstillitsvalgte i Vernepliktsrådet bidrar både til å gi nemnda en presis og oppdatert virkelighetsforståelse av hvordan det er å være i Forsvaret, ikke minst som vernepliktig soldat i førstegangstjeneste. De hjelper også til med å undersøke og, i mange tilfeller, bidra til løsningen av henvendelser nemndas kontor mottar. I anledning TVOs 50-årsjubileum har forsvarsombudet skrevet en hilsen som fremhever de tillitsvalgtes gjennomføringskraft og rutiner og sans for god prosess.

5.3.2 Soldatenes kunnskap om vernepliktens rammer og reglene i krig

TVO er invitert til å skrive et bidrag til Dokument 5. Deres innspill er inntatt som vedlegg nr. 2.

Ombudsnemnda vil fremheve TVOs innspill punkt 2.3, som handler om soldatenes og samfunnets kunnskap om verneplikten. Dette temaet knytter an til en problemstilling nemnda tok opp overfor Forsvarssjefens internrevisjon i et brev av 1. september 2020, om hvorvidt undervisningstilbudet for fagene jus, etikk og militærmakt ved Forsvarets Høgskole og Forsvaret generelt er godt nok etter en betydelig reduksjon av undervisningskraften i 2018.

Ombudsnemndas henvendelse ble behandlet grundig av Forsvarssjefens internrevisjon. Den ble også fulgt opp i et eget møte den 26. august 2021 mellom nemnda og dekanen ved Forsvarets Høgskole samt lederen av Forsvarsstabens avdeling for Human Resources.

Om Forsvaret hadde bestilt en egen undersøkelse – slik man gjorde for temaet mobbing, trakassering og seksuell trakassering («MOST») – med spørsmål om hvorvidt soldatene føler seg trygge på hva en krigsforbrytelse er, på den ene side, og om de føler seg trygge på rammene for straffbar tjenesteforsømmelse eller unnlattelse (passivitet) i krig, på den annen side, er Ombudsnemnda slett ikke sikker på at resultatet ville vært betryggende. Tvert imot har forsvarsombudet mottatt flere signal fra ulike hold i TVOs organisasjon om at tilbudet ikke er godt nok.

Grunnen til at Ombudsnemnda trekker denne problemstilling frem som spesielt viktig, er for det første at Forsvaret er ansvarlige for å ivareta personellens rettsstilling. Dette treffer nemndas formål og mandat hva gjelder å fremme og beskytte «rettighetene og interessene» til personellet. For det andre er det viktig at den enkelte soldat er trygg på hva som er lov og hva som ikke er lov i krig, for å kunne oppfylle sine tjenesteplikter og løse det militære oppdraget. Dette treffer nemndas mandat hva angår å «medvirke til å effektivisere Forsvaret».

5.4 Møter med andre kontroll- og tilsynsinstanser

Forsvarsombudet har gjennomført flere møter med Forsvarssjefens internrevisjon og deltatt på internrevisjonens fagseminar om varsling av kritikkverdige forhold, som ble holdt 28. oktober 2021. Videre har forsvarsombudet holdt innlegg for Forsvarets verneombud og hatt møte med Etisk råd for forsvarssektoren.

Når det gjelder de øvrige av Stortingets ytre kontrollorgan, har forsvarsombudet hatt møte med sivilombudet 27. januar 2021. Det har vært flere møter og god kontakt mellom Sivilombudet og Ombudsnemndas kontor gjennom året, særlig for å samtale om hvordan den nye skranken i lov om Stortingets ombudsnemnd for Forsvaret § 2 annet ledd skal praktiseres. Paragraf § 2 annet ledd fastslår at nemnda ikke kan ta stilling til om det foreligger brudd på rettigheter eller plikter i enkeltsaker. Denne funksjonen ligger nå til Sivilombudet. Det har også vært kontakt mellom forsvarsombudet og EOS-utvalget og NIM.

5.5 Møter med militære og politiske myndigheter

I 2021 har Ombudsnemnda som sådan eller forsvarsombudet hatt ett eller flere møter med Forsvarsdepartementet, Forsvarsstabens avdeling for Human Resources og Forsvarsstabens «MOST»-offiser (mobbing, trakassering og seksuell trakassering), Forsvarets personell- og vernepliktssenter, Forsvarets sikkerhetsavdeling og Forsvarets spesialstyrker. Nemnda møtte forsvarssjef general Eirik Kristoffersen i digitalt møte 3. september 2021.

5.6 Møter med fagforbund og interesseorganisasjoner

Forsvarsombudet har i 2021 hatt møte med lederen for Norges Veteranforbund for Internasjonale Operasjoner, 19. februar, og med Veteranforbundet SIOPS – Skadde i internasjonale operasjoner, 21. juni.

I en kronikk med overskriften «[s]kadde veteraner får ikke den erstatningen de fortjener», datert 23. november 2021 og publisert på nettutgaven til Forsvarets forum, står det til slutt at forfatterne fra SIOPS mener «at tiden er inne for at Stortingets ombudsnemnd for Forsvaret engasjerer seg i saken på vegne av Stortinget, og tar en grundig gjennomgang». Veteranenes rettsstilling er en viktig interesse for Ombudsnemnda, som har merket seg kronikken og oppfordringen.

6 OMBUDSNEMNDAS OPPFØLGING AV HENVENDELSER

6.1 Statistikk

Statistikken nedenfor viser henvendelser som Ombudsnemnda har mottatt og saksbehandlet ved forsvarsombudet. I 2021 er det behandlet 31 henvendelser.

Antallet henvendelser har ligget noenlunde stabilt de siste årene, etter et toppår i 2016 (62).

Om nedgangen i 2021 er tilfeldig eller om den har noe å gjøre med bekjentgjøringen av at funksjonen som ekstraordinært klageorgan i enkeltsaker overføres til Sivilombudet, får tiden vise.

Henvendelsene fordeler seg slik på personellgruppene:

<i>Personellgruppe/år</i>	<i>2018</i>	<i>2019</i>	<i>2020</i>	<i>2021</i>
Menige	13	21	18	14
Militært tilsatte	19	19	15	14
Sivile	3	5	6	0
Veteraner	6	4	2	3
<i>Totalt</i>	<i>41</i>	<i>43</i>	<i>41</i>	<i>31</i>

For menige, inklusiv veteranrelaterte henvendelser, fordeler sakene seg slik på de ulike sakstypene:

<i>Sakstyper – menige</i>	<i>2018</i>	<i>2019</i>	<i>2020</i>	<i>2021</i>
Innkalling, fritak, utsettelse	0	2	2	4
Beordring, overføring, dimittering	3	5	7	1
Tjenesteforhold, sikkerhetsklarering	3	10	7	6
Permisjoner, velferd	0	3	0	2
Disiplinær- og straffesaker	3	0	0	0
Godtgjørelser, økonomiske forhold	4	1	2	4
<i>Totalt</i>	<i>13</i>	<i>21</i>	<i>18</i>	<i>17</i>

<i>Sakstyper – sivilt tilsatte</i>	<i>2020</i>	<i>2021</i>
Disponering og tilsetting	4	0
Sikkerhetsklarering	0	0
Tjenesteforhold	2	0
Velferd og økonomi	0	0
Disiplinær- og straffesaker	0	0
<i>Totalt</i>	<i>6</i>	<i>0</i>

<i>Sakstyper – militært tilsatte</i>	<i>2020</i>	<i>2021</i>
Disponering og tilsetting	7	3
Sikkerhetsklarering	1	0
Tjenesteforhold	6	0
Velferd og økonomi	1	10
Disiplinær- og straffesaker	0	1
<i>Totalt</i>	<i>15</i>	<i>14</i>

Det er ikke behandlet henvendelser fra sivilt tilsatte. Med et såpass beskjedent antall saker er det vanskelig å finne betydningsfulle utviklingstrekk i variasjonene fra år til år. Det gjelder særlig for henvendelser fra tilsatte, som ikke har vært ført i en egen statistikk forut for 2020.

6.2 Noen utvalgte henvendelser

6.2.1 Skadd veteran

Denne henvendelsen ble meldt inn til forsvarsombudet av en tidligere høytstående offiser, som har god kunnskap om saken. Den angår en veteran som ble skadd under tjeneste i utlandet for mange år siden.

Forsvarsombudet har behandlet saken først ved å gjennomføre et møte med veteranen og veteranens tillitsperson, deretter ved å forsøke å skaffe til veie en fullstendig saksmappe på oppfølgingen som er skjedd fra statens side. Som tidligere nevnt har lov om Stortingets ombudsnemnd for Forsvaret § 4 ikke vært egnet til å sørge for fortløpende i den forbindelse. For denne saken ble spørsmålet løst gjennom direkte kontakt mellom forsvarsombudet og sjef Forsvarets personell- og vernepliktssenter.

Forsvarsombudets anliggende i saken er å forsikre seg om at veteranens rettigheter og interesser er blitt tilstrekkelig ivaretatt. Forsvarsombudets saksbehandling er ikke avsluttet.

6.2.2 Spørsmål om rettigheter for kadetter under ingeniørutdanning ved Krigsskolen og Sjøkrigsskolen

Henvendelsen gjaldt en problemstilling som har oppstått for et stort antall krigsskolekadetter under ingeniørutdanning.

Kadettene har inngått avtale med Forsvaret om en utdanning over tre år og deretter fast ansettelse i Forsvaret såfremt utdanningen er bestått. Utdanningen strekker seg imidlertid over tre *og et halvt* år. Spørsmålet som Forsvaret og kadettene ikke er enige om er hvordan man skal regulere tidsrommet mellom kontrakten og de overskytende seks månedene.

Henvendelsen var interessant også i et prosessuelt perspektiv, fordi den kom inn til forsvarsombudet mens den gamle instruksen for Ombudsnemnda var gjeldende og var ikke avgjort da den nye loven om Stortingets ombudsnemnd for Forsvaret trådte i kraft. Det prosessuelle spørsmålet handlet om den da nye avgrensingen i loven § 2 annet ledd, nærmere bestemt om henvendelsen hørte hjemme hos nemnda eller hos Sivilombudet.

Forsvarsombudet tilbød seg først å behandle saken i en pådriver- og meglerfunksjon, noe Forsvaret ikke ønsket slik saken lå an. Saken ble da avsluttet av forsvarsombudet, fordi en rettslig prøving av Forsvarets vedtak eventuelt må klages inn for Sivilombudet.

6.2.3 Henvendelse om kritikkverdige forhold i førstegangstjenesten

Forsvarsombudet mottok henvendelsen i mars 2021, fra en soldat som nylig hadde dimittert fra rekruttperioden i en bataljon i Hæren. I henvendelsen ble det gjort gjeldende at soldaten hadde opplevd gjentatte nedsettende kommentarer fra befal. Kommentarene harselerte med en skade soldaten hadde pådratt seg i ryggen i anledning tjenesten. Soldaten opplevde også at skaden ikke ble tatt på alvor av de militære helsetjenestene og av soldatens militære foresatte. Soldaten bestemte seg av den grunn for å dimittere.

Etter dimisjon har soldaten opplevd ikke å få tilstrekkelig oppfølging fra Forsvarets side. Soldaten har selv måttet drive saken fremover, blant annet for å få Forsvaret til å melde skaden inn som yrkesskade til NAV, slik at soldaten skulle få utbetalt sykepenger. Etter det opplyste kom dette i orden omkring to måneder etter dimisjon. I mars 2022 venter soldaten fremdeles på et bebudet brev fra Forsvaret, der det skal gjøres rede for den erstatningsrettslige siden av skaden – soldaten har så langt betalt for behandling av ryggen med egne midler – samt avtales møte med Hæren for å gå gjennom soldatens opplevelse av rekruttperioden.

Forsvarsombudets rolle i saken har først og fremst vært å forsøke å bidra til fremdrift. Forsvarsombudets opplevelse av Forsvarets saksbehandling sett under ett er at den har tatt uforholdsmessig lang tid. Ivaretagelse av personellet, ikke minst av soldater inne til førstegangstjeneste, krever aktiv oppfølging fra Forsvarets side – særlig når det er skjedd en personskade. Henvendelsen som blir omtalt her har likheter med en annen henvendelse forsvarsombudet mottok en tid senere, fra samme bataljon, der vedkommende soldat hadde pådratt seg frostskaade i en tommel.

***

Vedlegg nr. 1

Stortingets ombudsnemnd for Forsvaret

Vår referanse
2021/65-1

Dato
10.12.2021

Rapport etter tilsyn 21.–22. september 2021

1 INNLEDNING

Den 21. og 22. september d.å. gjennomførte Stortingets ombudsnemnd for Forsvaret («Ombudsnemnda» eller «nemnda» heretter) tilsyn i Setermoen og Rusta leir. Her holder blant annet flere store bataljoner i Hæren til, i tillegg til Hærstaben og Brigadestaben.

Tilsynet bestod i et møte mellom Ombudsnemnda og sjef Hæren. Videre bestod tilsynet i at nemnda fikk en presentasjon om forvaltningen av Setermoen leir, herunder av Setermoen skytefelt og av idrettstjenesten. Nemnda mottok også presentasjoner om og fra Artilleribataljonen, Panserbataljonen og Militærpolitikompagniet, herunder sistnevntes hundetropp, og besøkte Nasjonalt landoperativsenter.

2 OMBUDSNEMNDAS OBSERVASJONER OG MOTTATTE OPPLYSNINGER UNDER TILSYNET

2.1 «Funksjonelt fravær»

- 2.1.1 «Funksjonelt fravær» innebærer at personell i små eller større enheter i Forsvaret ikke er til stede for å ta seg av sin funksjon og gjøre sitt sett med arbeidsoppgaver i sin avdeling. Fraværet skyldes oppdrag i utenlandstjeneste, kurs eller utdanning. I tillegg kommer normalt fravær i arbeidslivet i form av sykdom og permisjoner.
- 2.1.2 Med unntak av lengre sykdom og fødselspermisjoner, mangler avdelingene økonomi eller årsverk til å erstatte personell i stilling.
- 2.1.3 Når antall årsverk er kuttet nokså drastisk i eksisterende kapasiteter, oppgavene er de samme eller økende og nye avdelinger skal opprettes, samsvarer ikke antall årsverk med arbeidsbelastningen. Personell involvert i tilsynet gjør gjeldende at «funksjonelt fravær» kommer som en ytterligere belastning på en allerede presset struktur.
- 2.1.4 Avhengig av hvilke stillinger man har fravær i, må avdelingen vurdere enten å midlertidig beordre personell fra egen avdeling inn i stillingen eller å la stillingen og funksjonen stå tom. Konsekvensen er at man fyller funksjoner med personell som ikke har den nødvendige erfaring og utdanning, og at disse forlater en stilling og funksjon som ikke blir erstattet.

- 2.1.5 Personell som var involvert i tilsynet opplever et økende press på intereffektivisering, og forteller at det ikke finnes andre kortsiktige innsparingstiltak enn å kutte i øvingsaktivitet. Hvert av de siste årene er omkring 1/3 av øvingsaktiviteten kuttet, med begrunnelse i krav til interneffektivisering. Personellet peker på at det nettopp er gjennom øving og trening man kunne kompensert for kortvarig utdanning og manglende erfaringsoverføring.
- 2.1.6 Problemstillingen om «funksjonelt fravær» knytter blant annet an til utdanningsreformen, som ble besluttet i langtidsplanen for 2017–2020. Ombudsnemnda er opplyst om at det er en direkte konsekvens av denne reformen at all utdanning skal skje mens vedkommende elev fortsatt innehar en stilling i operativ struktur.
- 2.1.7 Ifølge personell som var involvert i tilsynet er det ikke tvilsomt at utdanningsreformen gir en økonomisk gevinst, men prisen man betaler for dette er skjult. Inntrykket er at kostnaden helt enkelt er flyttet fra utdanningsinstitusjoner til operative avdelinger. Den økonomiske kostnaden blir lavere, men fraværet fra operativ avdeling medfører en kostnad som ikke er økonomisk. Kostnaden kommer i form av at personellet ikke er i stilling, eller at funksjoner blir bemannet av ungt og uerfarent personell.
- 2.1.8 Personell som var involvert i tilsynet fremhever for Ombudsnemnda at «funksjonelt fravær» går ut over sikkerheten til personellet.

Nemnda fikk situasjonen oppsummert slik (sitat):

«At vi har lagførere uten formell vinterutdanning, manglende øvingsaktivitet vinterstid og som kan bli satt til å lede lag i ti dagers NATO-øvelser vinterstid, er rett og slett direkte farlig.»

«Kombinasjonen av funksjonelt fravær, manglende erfaring på spesialistbefalet, manglende kunnskap og evne til å lede risikofylt aktivitet hos offiserene, samt kutt i øvingsaktiviteten som skulle bygd kompetanse lag på lag, gjør at vi styrer mot en ny dødsulykke.»

2.2 Stressnivået for hundene på kennel i Rusta leir

- 2.2.1 Kennelen i Rusta leir er nokså liten av størrelse med tanke på å betjene 12–15 kennelplasser. De 12 plassene som står på rad utendørs, er ifølge avdelingen mindre enn hva Forsvaret selv har fastsatt i reglement for oppstalling av tjenestehunder.
- 2.2.2 Avdelingen fremhever hundenes stressnivå som den fremste utfordringen ved kennelen, som skyldes plassmangel og lite gjennomtenkt eller midlertidig utforming. Stressnivået går ut over hundenes velferd, og kan også få operative konsekvenser i form av at hunder må tas ut av tjeneste.

2.2.3 Som et eksempel på hvor trange kennelbåsene er, i kombinasjon med høyt stressnivå, fortalte avdelingen om en schæfer på seks år der de har måttet kupere hundens hale i to omganger. Grunnen til det er at hundene løper rundt i ring – de spinner – når de blir stresset. Denne schæferen spant så mye og så iherdig at halen fikk et sår som ikke grodde.

2.3 Eiendom, bygg og anlegg («EBA»)

2.3.1 I Setermoen leir besøkte Ombudsnemnda kaserne «Troms» og kaserne «Senja». I begge kaserner er det lagerrom som Panserbataljonen har valgt å stenge av for personellet, på grunn av fukt, mugg og lukt; de foresatte er redde for at rommet er helseskadelig for personellet.

2.3.2 Den tilgjengelige forlegningsmassen for personell i førstegangstjeneste ved Etterretningsbataljonen og Panserbataljonen anses for å være av en slik forfatning at foresatte ikke føler seg trygge på at det er helsemessig forsvarlig for soldatene å bo der i et år.

2.3.3 Personell som var involvert i tilsynet forteller om mangelfulle vaske- og vedlikeholdsfasiliteter for kjøretøy. Det er omkring 600 kjøretøy i Setermoen leir og én vaskehall – med tre løp. Vaskehallen er etter det opplyste ikke utformet på en hensiktsmessig måte, med tanke på behovet som oppstår etter store øvelser.

2.3.4 Utfordringen knyttet til adekvate vaske- og vedlikeholdsfasiliteter for kjøretøy går også ut over arbeidsmiljøet til personellet, som må stå utendørs eller i kalde garasjer med bøtte og klut. Videre har manglende vaskefasiliteter en side til miljøet. Personellet vasker kjøretøyene på steder som ikke er klarert for dette, i og med at det ikke bare er vann som skal renne vekk, men også drivstoff, olje, fett og smøremidler.

2.3.5 Kutt i kvadratmeter hos Forsvarsbygg gjør etter det opplyste at de operative avdelingene må bruke atskillige driftsmidler på å leie sivil infrastruktur, herunder å leie tilbake infrastruktur som har vært på Forsvarets hånd tidligere. (Det gjør seg for eksempel gjeldende i forbindelse med kursvirksomhet i Bjerkvik og på Ørland.) Kutt i kvadratmeter har medført ytterligere press på manglende infrastruktur ved stor alliert trening og utfordringer i å håndtere koronapandemien.

2.3.6 Ifølge langtidsplanen for forsvarssektoren, Prop. 14 S (2020–2021), skal antallet personell vokse betydelig i årene frem mot 2028. Det hersker usikkerhet blant personell som var involvert i tilsynet om hvorvidt det er satt av adekvate EBA-ressurser til å møte den fremtidige personellstrukturen i Forsvaret.

3 OMBUDSNEMNDAS OPPFATNING

3.1 «Funksjonelt fravær»

- 3.1.1 Etter Ombudsnemndas oppfatning krever fenomenet «funksjonelt fravær», slik det er fremstilt for nemnda under tilsynet, rask og effektiv handling fra politiske og militære myndigheter. Nemnda er bekymret for personellets sikkerhet.
- 3.1.2 Ombudsnemnda er kjent med at det også forekommer «funksjonelt fravær» eller tilsvarende i det sivile arbeidsliv. Etter nemndas oppfatning kan dette som en hovedregel ikke sammenlignes med fravær i Forsvaret. Forsvarets virksomhet er mer risikoutsatt enn de fleste virksomheter.
- 3.1.3 Sammenhengen mellom personellets erfaring og personellets sikkerhet er godt kjent. Som et eksempel vil Ombudsnemnda trekke frem en dom fra Hålogaland lagmannsrett, avsagt i 2004. Dommen (LH-2004-62117) handler om en drukningsulykke. En 24-årig midlertidig løytnant stod tiltalt for brudd på sikkerhetsbestemmelsene i forbindelse med en øvelse. Han ble frifunnet i lagmannsretten, blant annet på grunn av manglende erfaring. Om dette skriver lagmannsretten:

«Forsvaret satte kort tid etter ulykken ned en undersøkelseskommisjon til blant annet å bringe på det rene hendelsesforløpet og årsaken til dødsfallet. Den konkluderte i sin rapport med at en rekke sikkerhetsbestemmelser var brutt. Kommisjonen påpekte i tillegg en rekke uheldige forhold i kompaniet, blant annet stort arbeidspress og mange oppgaver på unge befalingsmenn, og manglende erfaring og kompetanse i avdelingen for å gjennomføre slike øvelser uten en nøye oppfølging fra overordnet nivå, spesielt med sikte på sikkerheten.»

[...]

«Det er fra aktoratets side fremholdt at [tiltalte] kunne ha nektet beordringen eller avlyst øvelsen. Ut fra den generelle holdning til beordringer og pålagte oppgaver som er avdekket i Forsvaret under bevisføringen for lagmannsretten – hvor det er og må være kultur for å gjennomføre de oppgaver man er satt til – og hensett til [taltals] manglende erfaring, fremstår imidlertid disse alternativene som lite realistiske.»

3.2 Kennelen i Rusta leir

- 3.2.1 Ombudsnemnda anbefaler at militære myndigheter følger opp og vurderer forholdene ved kennelen i Rusta leir, med utgangspunkt i punkt 2.2 ovenfor.
- 3.2.2 Ombudsnemnda er kjent med en intern inspeksjon gjennomført ved kennelen i Rusta leir juni 2021, som tok utgangspunkt i en inspeksjon av kennelen i Rena leir. Den interne inspeksjonens funn og anbefalinger foreligger i et internt notat.

3.3 Eiendom, bygg og anlegg («EBA»)

- 3.3.1 Ombudsnemnda synes det er bekymringsverdig at det finnes potensielt helseskadelige personellforlegninger og bygninger – eller mangel på adekvate bygninger – i Forsvaret, som nemnda har erfart under tilsynet. Ser man på personell i førstegangstjeneste spesielt, synes nemnda at situasjonen bryter med kjernen i vernepliktsinstituttet, nemlig at denne personellgruppen har en straffsanksjonert plikt til å oppholde seg der Staten v/Forsvaret plasserer dem.
- 3.3.2 Ombudsnemnda er kjent med rapporter om EBA-forholdene på Setermoen fra Bedriftshelsetjenesten (datert 15. mars 2020 – skal være 2021), fra Forsvarsbygg (datert 31. mars 2021 – ser ut til å gjelde flere leire/baser enn Setermoen) og fra Tillitsvalgtoordningen, som etter det opplyste vil bli ferdigstilt og avgitt i løpet av desember i år. Sistnevnte rapport omhandler boforholdene til personell i førstegangstjeneste og dekker på det nærmeste hele Forsvaret. Rapporten inneholder en matrise fordelt på de ulike tjenestestedene. I matrisen er det anført konkrete avvik for helse, miljø og sikkerhet.

Nemnda avventer utfallet og oppfølgingen av dette arbeidet, men vil likevel fremheve følgende bemerkning fra Forsvarsbygg i nevnte rapport fra mars i år, som står under overskriften «Generell status på porteføljen til vernepliktige mannskaper»:

«FB vurderer dog at standarden er akseptabel i forhold til hva en kan forvente med tanke på byggenes alder og midler som allokeres til byggene gjennom verdibevaring og fornyelse.»

Nemnda har forståelse for at Forsvarsbyggs arbeid foregår innenfor rammene av midlene de blir tildelt. Uten å legge for mye i dette sitatet alene, synes nemnda likevel at det tyder på et uheldig perspektiv. Etter nemndas oppfatning må EBA-standard måles mot hvordan standarden *bør* være, ikke hvordan den *er*, når de ansvarlige politiske og militære myndigheter skal ta stilling til om forholdene er gode nok for personellet.

- 3.3.3 Ombudsnemnda anbefaler at politiske og militære myndigheter forsikrer seg om at bygningsmassen på Setermoen holder adekvat standard for personellet. I dette ligger det en forventning fra nemnda om at det i Forsvaret ikke skal finnes helseskadelige oppholdsrom.

For Ombudsnemnda

Roald Linaker
forsvarsombud

Stortingets ombudsnemnd for Forsvaret

Vår referanse
2021/77-4

Dato
10.12.2021

Rapport etter tilsyn 15.–16. november 2021

1 INNLEDNING

Den 15. og 16. november d.å. gjennomførte Stortingets ombudsnemnd for Forsvaret («Ombudsnemnda» eller «nemnda» heretter) tilsyn på KNM Harald Haarfagre, som er Forsvarets største rekruttskole. Alle som skal tjenestegjøre i Sjøforsvaret, nesten alle som skal tjenestegjøre i Luftforsvaret og enkelte lærlinger som skal tjenestegjøre i Hæren, har rekruttperioden sin her.

Tilsynet bestod i møter med avdelingsledelsen, HMS-rådgiver, hovedverneombud, tillitsvalgte for personell i førstegangstjeneste og tillitsvalgte for tilsatte. Det ble også gjennomført befaring av mannskapsforlegninger og andre bruksom.

2 OMBUDSNEMNDAS OBSERVASJONER OG MOTTATTE OPPLYSNINGER UNDER TILSYNET

2.1 Nærkamp

2.1.1 Ombudsnemnda fikk vite at nærkamp er tatt inn som obligatorisk utdanning for soldater i førstegangstjeneste i forbindelse med innføringen av felles rekruttprogram 1. juli i år. Rekruttene er gjennomgående fornøyd med og liker denne aktiviteten godt.

2.1.2 Nærkamp stiller skjerpede krav til sikkerhet for personellet som øver. Det har skjedd personsaker som følge av undervisningen. Avdelingen ønsker seg mer tjenlige lokaliteter, og ytterligere utstyr, som det er krevende å skaffe til veie all den tid Forsvaret mangler en adekvat innkjøpsavtale.

2.2 Presset personellstruktur

2.2.1 Det er en gjennomgående tilbakemelding til Ombudsnemnda fra personell som var involvert i tilsynet, at det er et stort arbeidspress på personellet som driver utdanningen av rekruttene og infrastrukturen rundt dette. Per i dag er det seks ansatte, derav to befal, på omkring 90 rekrutter. I tillegg er det to vernepliktige instruktører.

2.2.2 Ombudsnemnda ble fortalt at det er fare for at personellet blir utbrent. Det gjelder særlig ungt befal. Arbeidspresset på ungt befal er veldig stort, og det sitter langt inne for dem å si at «nok er nok» og at de ikke orker mer.

- 2.2.3 Befal i dag begynner å tenke på egen pensjon tidlig i karrieren. Personellet er opptatt av særaldersgrensen for pensjon for militært tilsatte, som de opplever er satt i spill, og at avlønning i form av øvingstillegg o.l., som utgjør en betydelig del av årslønnen, ikke er pensjonsgivende inntekt.
- 2.2.4 Ovennevnte spørsmål om pensjon sammenholdt med at man i det sivile liv har større frihet til å bosette seg der man vil, og at arbeidspresset ved avdelingen er svært stort, gjør det utfordrende for avdelingen å holde på yngre befall.
- 2.2.5 Avdelingen opplever at utdanningsreformen gir et kontinuerlig fravær – «funksjonelt fravær» – som man ikke får kompensert for i tilstrekkelig grad.
- 2.2.6 Avdelingen mener man må vurdere turnusordningen til vaktssoldatene og hvorvidt denne er rimelig.

2.3 Eiendom, bygg og anlegg («EBA»)

- 2.3.1 Under tilsynet ble det anført overfor Ombudsnemnda at KNM Harald Haarfagre er blant avdelingene i Forsvaret som er dårligst stilt, når det gjelder EBA-standard. Nemnda har ingen grunn til å trekke dette i tvil, etter befarings av flere mannskapsforlegninger og bruksrom. Nemnda har ikke observert nevneverdige endringer av EBA-forholdene ved avdelingen siden sist besøk, se rapport etter befarings 4. februar 2015 (vedlagt).
- 2.3.2 KNM Harald Haarfagre utdanner rekrutter i fire omganger per år. Fra 2025 øker antallet gradvis fra 950 rekrutter per omgang til 1 200 rekrutter per omgang. For tiden pågår det et arbeid ved avdelingen i form av å lage en komplett leirplan for EBA, for å være i stand til å møte dette oppdraget.

3 OMBUDSNEMNDAS OPPFATNING

3.1 Nærkamp

- 3.1.1 Ombudsnemnda forventer at samtlige avdelinger som driver med nærkamp blir tildelt tjenlige lokaliteter og utstyr, slik at både treningsutbyttet og især beskyttelsen mot personskade blir så godt ivaretatt som mulig.
- 3.1.2 I og med at faget er temmelig nytt som obligatorisk utdanning for soldatene, anbefaler nemnda at Forsvaret kartlegger behovet for lokaliteter og utstyr ved den enkelte avdeling og sørger for at eventuelle mangler dekkes opp.

3.2 Presset personellstruktur

- 3.2.1 Ombudsnemnda viser til tilsynet utført i Setermoen og Rusta leir 21.–22. september i år (nemndas referanse 2021/65) hva angår «funksjonelt fravær» og den sikkerhetsmessige risikoen forbundet med dette.

Nemnda er bekymret for hvordan hensynet til økonomiske besparelser, interneffektivisering og pensjonsforhold går ut over personellstrukturen. Bekymringen er ikke mindre med tanke på personellet ved KNM Harald Haarfagre.

3.3 Eiendom, bygg og anlegg («EBA»)

- 3.3.1 Som nevnt i rapporten fra tilsynet i Setermoen og Rusta leir 21.–22. september i år (nemndas referanse 2021/65), er Ombudsnemnda kjent med den kommende rapporten fra Tillitsvalgtdordningen om EBA-forholdene for personell i førstegangstjeneste. KNM Harald Haarfagre er omtalt i denne rapporten. Nemnda avventer rapporten og oppfølgingen av den.

Ombudsnemnda vil likevel nevne ett spesifikt tilfelle fra KNM Harald Haarfagre allerede nå: Hvis det er riktig at en eller flere kaserner (kaserne «Alfa» og «Bravo») har kjente jordingsfeil, forventer nemnda at dette blir utbedret umiddelbart.

- 3.3.2 Ombudsnemndas inntrykk etter tilsynet – det vil si den grundige presentasjonen nemnda fikk av forholdene ved KNM Harald Haarfagre per i dag, befaringen av deler av bygningsmassen og presentasjonen av hvilket trykk man forventer i form av økningen av antallet rekrutter – er at det må betydelige investeringer til ved KNM Harald Haarfagre. Ikke bare i form av mannskapskaserner, men også i form av adekvat infrastruktur i form av idrettshall, herunder undervisningsfasiliteter, kjøkken/messebygg og kontorfasiliteter til ansatte.
- 3.3.3 Da koronapandemien inntraff og avstanden mellom personellet ble viktig av hensyn til smittevern, bestemte avdelingen seg for å leie inn seks store plasthaller. Plasthallene var på til sammen 4 300 kvadratmeter. Ombudsnemnda finner grunn til å nevne dette grepet fordi avdelingen samtidig fikk avhjulpet plassmangelen som utgjør en betydelig utfordring i det daglige også når det ikke er pandemi. Plasthallene er brukt til undervisning, oppstillinger og som spisemesse, riktignok med en del støy fra ventilasjonsanlegget og begrensede muligheter til å drive flere aktiviteter samtidig.

Uten at Ombudsnemnda nødvendigvis vil ta til orde for at plasthallene bør gjøres til en permanent løsning, merker nemnda seg at avdelingen raskt fikk bukt med utfordringen de stod og står overfor i form av plassmangel, uten å gå veien om tidkrevende og kostbare EBA-prosesser.

For Ombudsnemnda

Roald Linaker
forsvarsombud

Vedlegg: 1.

Stortingets ombudsnemnd for Forsvaret

Deres ref.:
2021/65-4

Vår ref.:
2021/2225-5/FD V 2/HETH

Dato:
12.01.2022

Forsvarsdepartementets uttalelse til to tilsynsrapporter oversendt i 2021

Forsvarsdepartementet (FD) viser til brev av 10. desember vedlagt to tilsynsrapporter fra tilsyn gjennomført på Setermoen og Rusta leir 21. – 22. september 2021 og KNM Harald Haarfarge 15. – 16. november 2021. Stortingets ombudsnemnd for Forsvaret viser til lov om Stortingets ombudsnemnd for Forsvaret § 4 femte ledd der det står at rapport om tilsyn bør forelegges FD til uttalelse før den offentliggjøres i en ugradert versjon.

FD har forelagt Forsvaret ved Forsvarsstaben (FST) tilsynsrapportene og bedt om etatens innspill på hvert av punktene i rapportene.

Funksjonelt fravær

Utfordringer med funksjonelt fravær i forbindelse med utdanning, kursing og andre typer fravær er kjent. FST har understreket overfor FD at Forsvaret har fokus på å minimere risiko som følge av funksjonelt fravær, gjennom at oppdrag til enkelte driftsenheter sees i sammenheng med tildelte ressurser og at risiko kartlegges på ulike nivåer. Forsvaret har opplyst om at det vil være et fortsatt fokus på dette i Forsvarets planarbeid. Det er likevel den enkelte avdelingssjefs ansvar å legge opp tjenesten slik at helse, miljø og sikkerhet ivaretas, og at aktiviteten legges på et forsvarlig nivå.

FD merker seg at tilsynsrapportene viser til utdanningsreformen (URE) som hovedkilden til funksjonelt fravær. Det kan være indikatorer på at endringene av utdanningssystemet har bidratt til å øke det funksjonelle fraværet i avdelingene, men FD anser at denne utfordringen er mer sammensatt og kan ha flere årsaker. Dette følges opp videre under departementets evaluering av utdanningsreformen.

FD fortsetter å følge opp Forsvaret gjennom etatsstyringen hvor Forsvaret blant annet er gitt i oppdrag å rapportere umiddelbart om vesentlig risiko og avvik fra etatens mål og oppgaver, slik de fremkommer av tildelingsbrev og av Forsvarets instruks. FD stiller seg videre bak Forsvarets fokus på balanse mellom oppdrag og tildelte ressurser.

Presset personellstruktur

Både Hurdalsplattformen og langtidsplanen for Forsvaret legger til grunn en personelløkning i Forsvaret de kommende årene. Det er en forutsetning at denne økingen i all hovedsak skal skje i den operative strukturen. FD forventer at dette bidrar til å skape mer stabilitet i

Postadresse:
Postboks 8126 Dep.
0032 Oslo

Kontoradresse:
Glacisgata 1
Oslo

Telefon:
23 09 80 00

Saksbehandler:
førstekonsulent Henrik Izzet Thommesen
Seksj for iverksetting og styring av personell- og kompetansepolitikk

E-postadresse:
postmottak@fd.dep.no

Webseite:
www.regjeringen.no/fd

Org.nr.:
972 417 823

forholdet mellom tilgjengelig personell og arbeidsoppgaver. I tillegg vil FD vise til ordning for militært tilsatte (OMT) og innføringen av spesialister (befal, grenaderer og konstabler) som personellkategori. Et mål for de kommende årene er en styrket spesialistsøyle hva gjelder volum, utdanning og erfaring.

Pensjon og særaldersgrense

Som en oppfølging av at plikten til å fratruke ved særaldersgrense ble fjernet for øvrige yrkesgrupper våren 2021, har FD hatt på høring et forslag om at dette skal gjøres gjeldende også for militært tilsatte med særaldersgrense på 60 år. Regjeringen er i Hurdalsplattformen tydelig på at fratredelsesplikten skal gjeninnføres for øvrige yrkesgrupper og at partene i arbeidslivet skal fremforhandle ny særalderspensjon. Dette innebærer at eventuelle endringer i særaldersgrenser for militært tilsatte er satt i bero i påvente av den sentrale prosessen.

Pensjon og lønnstillegg (bl.a. øvingstillegg) er temaer som blir omhandlet i prosjektet FD leder knyttet til lønn- og insentiver, i samarbeid med etatene og arbeidstakerorganisasjonene. Godt samarbeid med arbeidstakerorganisasjonene og de ansatte er en forutsetning for at dette arbeidet blir vellykket.

Stressnivå for hundene på kennel i Rusta leir

Forsvaret uttaler at: «Militærpolitikompagniet Brigade Nord startet arbeidet i sommer med å utbedre forholdene for hundene. Avdelingen er i dialog med brigadeveterinær og logistikk- og økonomiseksjonene i brigaden, og skal ha møter med disse i januar 2022, for å se på tiltak på kortere og lengre sikt, med tanke på å utbedre EBA for ansatte, vernepliktige, og hunder. Avdelingssjefen har allerede besluttet å redusere antall hunder med to, og øke antall vernepliktige hunderøktere med to. Dette for å ha bedre plass, og mindre stress på hunder og røktere. FST opplever at avdelingen er proaktiv og har en god plan for å forbedre forholdene.» FD anser at Forsvaret tar problemstillingen på alvor og jobber godt for å finne akseptable løsninger. FD forventer at dette arbeidet videreføres.

Personellrelatert eiendom, bygg og anlegg (EBA)

Forsvarsbygg (FB) registrerer status og utvikling av tilstanden til sektorens bygningsmasse kontinuerlig og avgir årlige tilstandsanalyserapporter til FD. Disse viser nå at tilstanden til sektorens bygningsmasse har hatt en negativ utvikling over flere år, på grunn av manglende vedlikehold av EBA. Tilgjengelige midler til EBA prioriteres benyttet der de gir størst effekt for Forsvaret. Prioriteringen foregår i samråd mellom FB og Forsvaret. Lav prioritet kan ha hatt en negativ effekt på tilstanden til øvrige deler av bygningsmassen, herunder personellrelatert EBA. Det er øremerket 40 mill. kroner i 2022 til ekstraordinært vedlikehold av personellrelatert EBA. Videre vurderes ytterligere behov for å øke verdibevaringen av sektorens EBA. En av hovedoppgavene til FB er å forvalte og utvikle EBA i tråd med gode forvaltningsmessige prinsipper slik at lover og forskrifter og gitte tillatelser overholdes.

FST har i 2021 nedsatt en gruppe, med deltakelse fra FB, som skal arbeide spesifikt med personellrelatert EBA. Resultatet fra arbeidsgruppen har medført omprioritering av tiltak rettet mot personellrelatert EBA i vedlikeholdsplanen. Personellrelatert EBA er et fokusområde også videre utover 2022, og Forsvaret har understreket overfor FD at Forsvaret og FBs tette samarbeid vedrørende personellrelatert EBA vil videreføres i det kommende året.

FB har lukket, eller er i prosess med å lukke disse avvikene påpekt i rapportene. I tillegg er det for de nevnte lokasjonene i tilsynsrapporten, prosjekter på investeringsplanen som vil heve standarden og ivareta planlagt personelløkning.

Nærkamptrening

FD har forelagt Forsvaret nemndas tilsyn og kommentarer vedrørende nærkamptrening ved de besøkte avdelingene. Forsvaret har svart følgende: «Nærkamptrening inngår i rekruttutdanningen med 15 timer grunnleggende opplæring. Fagplanen gir føringer på hvilket materiell som skal være tilgjengelig under slik trening. Det er per i dag ingen rammeavtale for innkjøp av likt materiell for nærkamptjeneste. Dette medfører at avdelingene kjøper utstyr lokalt, og av forskjellig kvalitet, men godt nok til å gjennomføre nærkamptrening. Det er opp til hver enkelt avdeling å disponere adekvat bygningsmasse for å kunne gjennomføre nærkamptrening. Hæren har fagansvaret for nærkamptjeneste, men på grunn av stor personellrotasjon, har man ikke hatt kapasitet til å koordinere eller følge opp eventuelle rammeavtaler. For å få en enhetlig materielltype i faget nærkamptrening skal det derfor vurderes nærmere om, og hvordan, en slik rammeavtale bør fremforhandles. Hæren som fagansvarlig vil derfor få i oppdrag å gi en anbefaling på videre arbeid, slik at kravene blir hensiktsmessige for en enhetlig utdanning, og samtidig innenfor realistiske ressursrammer.»

Angående spørsmål vedr. sitat på side 5 i rapport om tilsynet 21. – 22. september vurderer departementet det slik at sitatet kan offentliggjøres.

FD tar rapportene fra ombudsnemnda til etterretning, og konstaterer at Forsvaret arbeider proaktivt med flere av punktene i rapportene. Temaene som ombudsnemnda har løftet i sine tilsynsrapporter er i hovedsak kjente tema. Departementet vil spesielt trekke frem EBA som et område som har blitt gitt større oppmerksomhet den senere tiden og hvor det arbeides aktivt for å finne løsninger og legge til rette for at etatene kan gjøre utbedringer. Som nevnt over er det øremerket 40 mil. kroner til vedlikehold av den personellrelaterte EBA-strukturen. FD lytter også til, og er i aktiv dialog med, Tillitsvalgtordningen i Forsvaret om disse sakene.

Med hilsen

Kjersti C. Klæboe (e.f.)
ekspedisjonssjef

Victoria Lossius Allum
avdelingsdirektør

Dokumentet er elektronisk godkjent og signert, og har derfor ikke håndskrevne signaturer.

Kopi til:
Forsvarsstaben

Tillitsvaltordninga i Forsvaret
Vernepliktsrådet

Vedlegg nr. 2

1 av 3

Vår sakshandsamar Visekorproal Eiksund, Eirik Sjøhelle, eeiksund@mil.no
+47 907 47 290, 0510 7244**Vår dato**

2022-09-03

Vår referanse

202X/1894/FORSVARET/VPR/ESE

Tidlegare dato**Tidlegare referanse**Til
Stortingets ombodsnemnd for ForsvaretKopi til
FD V-2

Tillitsvaltordninga i Forsvaret (TVO) sine innspel til Dokument 5

1 Bakgrunn

TVO ved Vernepliktsrådet (VPR) viser til invitasjonen om å sende over innspel til ombodsnemnda si årsmelding til Stortinget, Dokument 5. VPR sender med dette over TVO sine innspel.

2 Drøfting

2.1 TVO si rolle overfor Stortinget

TVO er ei samarbeidsordning mellom vernepliktige inne til førstegongsteneste og Forsvarets militære og politiske leiing på lokalt og sentralt nivå. Ordninga sitt formål er å ivareta dei vernepliktige sine interesser og vere eit talerør opp mot leiinga. TVO er oppteken av at den enkelte soldat trivst i tenesta, opplever eit godt og kollegialt miljø og får god oppfølging av sin næraste befal. TVO representerer soldaten på alle nivå i Forsvaret. Totalt er det omlag 500 som innehar vervet som tillitsvald.

TVO blei formelt oppretta av Stortinget for å ivareta interessene til soldatane i Forsvaret, og for å representere soldatane ovanfor militær og politisk leiing. Dei landstillitsvalde har derfor faste møte med både forsvarssjefen og forsvarsministeren. TVO har jamleg kontakt med Stortingets ombodsnemnd for Forsvaret, og får høve til å kome med innspel til nemndas Dokument 5. TVO meiner likevel det er behov for meir direkte kommunikasjon med Stortinget.

2.2 Personellrelatert eigendom, bygg og anlegg (EBA)

I Prop. 1 S (2021-2022) er det foreslått å auke bemanninga i Forsvaret i tråd med Langtidsplanen for Forsvaret. Ein føresetnad for at dette skal ha ønska effekt er at Forsvarets personellrelaterte EBA blir oppgradert parallelt med aukinga. Per i dag er

PostadressePostmottak
2617 Lillehammer**Besøksadresse**Akershus festning
Bygg 58**Sivil telefon/telefaks**

23 09 72 41/23 09 72 09

Militær telefon/telefaks (FDN)

0510 7241/0510 7209

E-post

lhuynh@mil.no

Internett

www.forsvaret.no/tvo

Vedlegg

0

det eit vesentleg behov for fornying på fleire område, av dette forlegning for soldatane, trenings- og øvingsfasilitetar, velferdslokale og idrettsfasilitetar. Buforholda soldatane lever i ber preg av eit stort etterslep på vedlikehald, og ved fleire tilfelle har bygga sin dårlege standard påført enkelte soldatar helseplager. Utfordringar som mugg, sopp og dårleg ventilasjon er døme på avvik som mange av våre soldatar blir utsatt for kvar dag. Per i dag er det også dårleg kapasitet og ein markant plassmangel. Dette blei ekstra tydeleg under utbrotet av COVID-19 pandemien, der soldatar blei forlagt i telt og på ein folkehøgskule fordi forlegningskapasiteten var for dårleg.

Vernepliktige er omfatta av Arbeidsmiljøloven i forhold som er knytte til helse, miljø og sikkerheit. I AML §4-1 står det at «*Arbeidsmiljøet i virksomheten skal være fullt forsvarlig ut fra en enkeltvis og samlet vurdering av faktorer i arbeidsmiljøet som kan innvirke på arbeidstakeres fysiske og psykiske velferd. Standarden for sikkerhet, helse og arbeidsmiljø skal til enhver tid utvikles og forbedres i samsvar med utviklingen i samfunnet*». Soldatane sine buforhold er eit klart brot på AML, og det må bli fatta tiltak for at soldatane skal bli ivaretekne på ein god og forsvarleg måte. TVO meiner derfor at det må prioriterast meir midlar til å ta igjen vedlikehaldsetterslepet, og auke kapasiteten i tråd med den utviklinga som budsjettet og Langtidsplanen legg opp til.

2.3 Kunnskap om verneplikt

Det er behov for eit kompetanseløft omkring kva verneplikta er, både for å gjere dei vernepliktige klare over kva som møter dei i tenesta, men også for å styrke rettsvernet til personellkategorien. Verneplikta er grunnmuren til Forsvaret. Den utgjer $\frac{1}{3}$ av Forsvarets personell, er organisasjonens rekrutteringsbrønn og bidreg til Forsvarets forankring i samfunnet. Det er heilt nødvendig med informasjon om verneplikt og førstegongsteneste ute i samfunnet, særleg sidan alle er underlagt verneplikt og dermed kan kallast inn til teneste og i verste fall bli sendt i krig.

Informasjon er viktig for den enkelte i møte med Forsvaret, og er heilt avgjerande i utforming og handheving av lovar, reglar og forskrifter. TVO oppfattar at fleire tenester i samfunnet manglar forståing for verneplikta si særigenheit og heilt spesielle vilkår. Mangel på informasjon og medvit kring personellkategorien kan få konsekvensar for vernepliktige sitt rettsvern, til dømes i utfordringar knytt til vernepliktige sine forsikringsvilkår.

Like viktig er det at samfunnet og soldatar inne til førstegongsteneste er bevisst kva det faktisk inneber å vere vernepliktig, også utanfor fredstid. Undervisning i fag som Jus og militærmakt (JMA) er ei folkerettsleg forplikting. Soldatar inne til førstegongsteneste må kunne anvende krigens folkerett og vere bevisst eigne haldningar til bruk av militær makt. Undervisning i fag som JMA treng eit enda større fokus – både i og utanfor Forsvaret.

Før i tida var det god informasjonstilgang og -forankring om Forsvaret i samfunnet, då ein større del av befolkninga blei kalla inn til teneste. Dei siste tiåra har det vore få vernepliktige inne til teneste, og dermed mindre informasjon tilgjengeleg. Kombinasjonen har ført til ei voksende haldning blant unge om at verneplikta er fråvikeleg. Dette er alvorleg i ein forsvarspolitisk situasjon som planlegg å kalle inn langt fleire vernepliktige enn i dag.

TVO meiner informasjon om verneplikt må bli ein del av pensum for å mellom anna gjere plikta føreseieleg og for å gjere dei vernepliktige bevisst kva ein eventuell krigssituasjon inneber. Til tross for flinke forsvarstilsette som reiser på skulebesøk og jobbar med reklamar og sosiale medium, er det langt frå alle ungdommar som får denne kritiske informasjonen. Å få bukt med informasjonsetterslep hastar meir no enn før, fordi talet på førstegongstenestegjerande skal auke. I lys av dagens verdsbilete er informasjon om kva den enkelte statsborgar si plikt inneber høg aktuell. Samfunnet har alt å tene på at befolkninga er bevisst si verneplikt, og at ungdom har eit realistisk bilete av kva militærtjeneste faktisk er.

3 Konklusjon

VPR sender på vegne av TVO innspel til Forsvarsombodet i forbindelse med Dokument 5.

Beste helsing

Lise Veronica Huynh
Fungerande sjef TVO/VPR

Vedlegg nr. 3

**Årsregnskap
2021
for
Stortingets ombudsnemnd for Forsvaret**

Del VI. Årsregnskap

Ledelseskomentar til årsregnskapet 2021

Innledning

Ombudsnemnda (tidligere: «Ombudsmannsnemnda») skal bidra til Stortingets kontroll med Forsvaret. Ordningen med å ha et eget ombud for Forsvaret ble etablert ved stortingsvedtak 21. april 1952. Med virkning fra 1. oktober 2021 har Ombudsnemnda fått en egen lov. Loven er på mange punkter og i sin kjerne en videreføring av instruksen fra 1952, som loven opphever. Virksomheten har samtidig med den nye loven endret navn fra Ombudsmannen for Forsvaret («Ombudsmannsnemnda») til Stortingets ombudsnemnd for Forsvaret («Ombudsnemnda»).

Ombudsnemnda oppnevnes av Stortinget for en periode på fire år og rapporterer til Stortinget om virksomheten i sin årsmelding. Årsmeldingen omtales som «Dokument 5» og behandles av Stortinget i løpet av vårsesjonen. For ytterligere innsikt i virksomhetens arbeid i 2021, vises det til årsmeldingen. Rapporten forventes å være ferdig innen 31. mars i år.

Virksomheten fører regnskap iht. kontantprinsippet.

Formål

Ombudsnemnda er et av Stortingets eksterne kontrollorganer og utfører sin virksomhet i tråd med lov om Stortingets ombudsnemnd for Forsvaret av 1. oktober 2021. Virksomheten har som formål å fremme og beskytte rettighetene og interessene til personer som har tjenesteplikt etter forsvarsloven og personer som har tjenestegjort i internasjonale operasjoner, og skal ved sitt arbeid søke å medvirke til å effektivisere Forsvaret. Ombudsnemnda skal også delta i internasjonalt arbeid.

Ombudsnemnda kommer sammen ved behov, og utfører tilsyn av og i tilknytning til militære leire, installasjoner og prosesser. I tillegg lar Ombudsnemnda seg informere regelmessig av Forsvaret på alle nivå. Det gjelder ikke minst de militære myndigheter og miljøer som arbeider med ivaretagelse av personellet.

Den daglige driften av virksomheten gjøres av forsvarsombudet og forsvarsombudets kontor. Foruten forsvarsombudet er kontoret besatt med en direktør i 100 % stilling, samt to kontormedarbeidere i 80 % stilling. I årets to første måneder hadde kontoret også en fagperson i midlertidig stilling. Forsvarsombudet er lønnet på årsbasis fastsatt av Stortingets presidentskap. Totalt utgjorde faste og midlertidige ansatte 3,78 årsverk i 2021. Medlemmene av ombudsnemnda tilkommer godtgjørelse etter statens satser for utvalgsgodtgjørelse.

Bekreftelse

Årsregnskapet er avlagt i henhold til bestemmelser om økonomistyring i staten, rundskriv R-115 fra Finansdepartementet om utarbeidelse og avleggelse av statlige virksomheters årsregnskap. Regnskapet gir et dekkende bilde av Ombudsnemndas disponible bevilgninger, regnskapsførte utgifter, inntekter, eiendeler og gjeld.

Vurderinger av vesentlige forhold

Den samlede ressursbruken ble holdt innenfor godkjent bevilgning.

I 2021 har Ombudsnemnda samlet disponert tildelinger på kapittel 42 post 01, på kr 7 975 000. Samlet tildeling består av opprinnelig tildeling for 2021 og overført mindreforbruk fra 2020, jf. bevilgningsrapporteringen note A. Virksomheten har regnskapsført utgifter på til sammen kr 7 720 939.

Dette ga virksomheten et mindreforbruk på totalt kr 254 061, fordelt med kr 87 370 på lønn og kr 166 691 på andre driftsutgifter.

Mindreforbruket på lønn skyldes hovedsakelig mindre møteaktivitet for nemndsmedlemmene enn opprinnelig planlagt, slik at *Annen oppgavepliktig godtgjørelse*, som inneholder konto for utvalgsgodtgjørelse til nemndsmedlemmene, ble noe lavere enn forventet. Se Fig. 1.

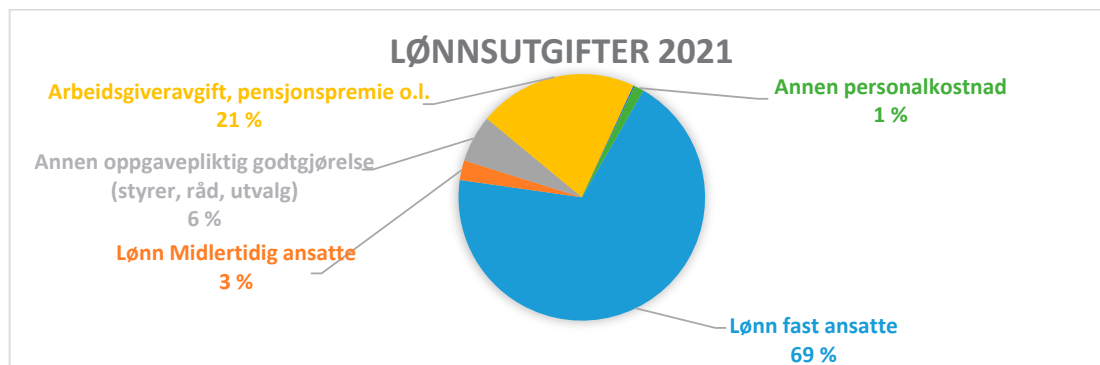

Fig. 1

Mindreforbruket på andre driftsutgifter skyldes i hovedsak lavere kostnader knyttet til reisevirksomhet gjennom året. Ombudsnemnda har, til tross for begrensninger grunnet smitteverntiltak, avholdt et fåtall fysiske møter og gjennomført 3 befaringer/tilsynsreiser. Videre deltok forsvarsombudet og direktøren på møte i regi av DCAF – den internasjonale foreningen blant annet for militære ombudsordninger – i Berlin. Andre planlagte reiser og møter har blitt gjennomført digitalt.

En av de lovbestemte arbeidsoppgavene til Ombudsnemnda er å delta i internasjonalt samarbeid. En viktig kilde til internasjonalt samarbeid for militære ombudsordninger er organisasjonen Geneva Centre for Security Governance, forkortet «DCAF», som nevnt ovenfor. Siden 2009 har DCAF arrangert en årlig internasjonal konferanse for militære ombudsordninger. Konferansen forkortes «ICOAF» (International Conference of Ombuds Institutions For The Armed Forces).

Neste ICOAF-konferanse blir holdt i Oslo i oktober 2022 med Ombudsnemnda som vertskap. Vi venter omkring 100 deltagere fordelt på mange land og flere kontinenter. I den forbindelse har Ombudsnemnda overført 50 000 Euro (NOK 497 825) til DCAF, som er medarrangør av konferansene ved siden av vertslandet. Bidraget er blant annet allokert til forberedende møter, utarbeidelse av faglig program, logistikk og sponsorbidrag til deltagere fra land som ikke har råd til å delta på konferansen på eget budsjett.

Det pågår også for tiden et arbeid med oppdatering av San Remo-manualen av 1994 om sjøkrigens folkerett, som i sin tid ble utarbeidet av en ekspertgruppe under ledelse av International Institute for Humanitarian Law i San Remo, Italia. Oppdateringen ledes av en internasjonal styringsgruppe oppnevnt av det samme instituttet i San Remo. Sett med norske øyne er problemstillingene innen sjøkrigens folkerett av stor betydning. Ombudsnemnda har sponset arbeidet med kr 150 000. Pengene skal gå med til å arrangere et seminar og et ekspertgruppemøte for revisjonsarbeidet i regi av Universitetet i Tromsø.

Totalt har Ombudsnemnda gitt økonomisk bidrag til internasjonalt arbeid på kr 647 655. Med referanse til Fig. 2 under, er dette ført i regnskapet under *Salg, reklame og representasjon*, som totalt da utgjør 36 % av *Andre driftsutgifter*.

Utgifter til konsulenter og kjøp av tjenester fra eksterne utgjorde 23 % av driftsutgiftene i 2021. Stortingets ombudsnemnd for Forsvaret har de senere år hatt behov for ekstern ekspertise i forbindelse med flere større utviklingsprosjekter, herunder overgangen til nytt saksbehandlings-/arkivsystem og digital forsendelse, samt gjennomgang og evaluering av IT-sikkerhet og utarbeidelse av personvernerklæring. Vi håper å kunne redusere konsulentandelen ved å kunne ansette en ny fagperson ved kontoret. Med dette forventer vi at lønnsandelen vil øke, og at konsulentandelen vil synke, i årene fremover.

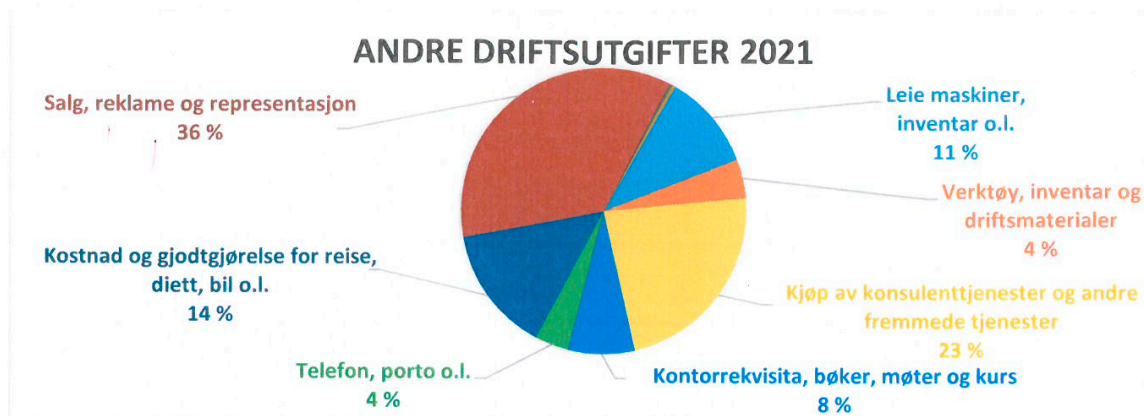

Fig. 2

Av mindreforbruket på kr 254 061, søkes kr 254 061 overført til budsjettet for 2022 iht. beregninger i note B i regnskapsoppstillingen.

Ombudsmemnda omfattes av nettoføringsordningen for merverdiavgift i staten som innebærer at mva. fra 2021 ikke belastes virksomhetens kapittel, men belastes felleskapittel 1633 i statsregnskapet. For 2021 har Ombudsmemnda belastet kapittel 1633 med kr 295 074.

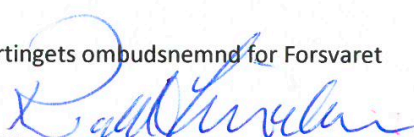
Mellomværende med statskassen utgjorde pr 31.12.2021 kr 176 850. Som artskontorrapporteringen og note 8 viser, består dette av forskuddstrekk skatt.

Tilleggsopplysninger

Riksrevisjonen er ekstern revisor og bekrefter årsregnskapet for Stortingets ombudsmemnd for Forsvaret. Årsregnskapet er ikke ferdig revidert pr. 22.02.2022, men revisjonsberetningen antas å foreligge i løpet av 2. kvartal 2022. Den vil bli publisert på Stortingets ombudsmemnd for Forsvaret sine nettsider (www.forsvarsombudet.no), sammen med årsregnskapet så snart dokumentet foreligger.

Oslo, 22. februar 2022

Stortingets ombudsmemnd for Forsvaret

Roald Linaker
forsvarsombud

Prinsippnote til årsregnskapet

Årsregnskapet er utarbeidet og avlagt etter nærmere retningslinjer fastsatt i bestemmelser om økonomistyring i staten ("bestemmelsene"). Årsregnskapet er i henhold til krav i bestemmelsene punkt 3.4.1, nærmere bestemmelser i Finansdepartementets rundskriv R-115 av desember 2019.

Oppstillingen av bevilgningsrapporteringen og artskontorrapporteringen er utarbeidet med utgangspunkt i bestemmelsene punkt 3.4.2 – de grunnleggende prinsippene for årsregnskapet:

- a) Regnskapet følger kalenderåret.
- b) Regnskapet inneholder alle rapporterte utgifter og inntekter for regnskapsåret.
- c) Regnskapet er utarbeidet i tråd med kontantprinsippet.
- d) Utgifter og inntekter er ført i regnskapet med brutto beløp.

Oppstillingene av bevilgnings- og artskontorrapportering er utarbeidet etter de samme prinsippene, men gruppert etter ulike kontoplaner. Prinsippene samsvarer med krav i bestemmelsene punkt 3.5 til hvordan virksomhetene skal rapportere til statsregnskapet. Sumlinjen "Netto rapportert til bevilgningsregnskapet" er lik i begge oppstillingene.

Virksomheten er tilknyttet statens konsernkontoordning i Norges Bank i henhold til krav i bestemmelsene pkt. 3.7.1. Bruttobudsjetterte virksomheter tilføres ikke likviditet gjennom året, men har en trekkrettighet på sin konsernkonto. Ved årets slutt nullstilles saldoen på den enkelte oppgjørskonto ved overgang til nytt år.

Bevilgningsrapporteringen

Oppstillingen av bevilgningsrapporteringen omfatter en øvre del med bevilgningsrapporteringen og en nedre del som viser beholdninger virksomheten står oppført med i kapitalregnskapet. Bevilgningsrapporteringen viser regnskapstall som virksomheten har rapportert til statsregnskapet. Det stilles opp etter de kapitler og poster i bevilgningsregnskapet virksomheten har fullmakt til å disponere. Kolonnen samlet tildeling viser hva virksomheten har fått stilt til disposisjon i tildelingsbrev for hver statskonto (kapittel/post). Oppstillingen viser i tillegg alle finansielle eiendeler og forpliktelser virksomheten står oppført med i statens kapitalregnskap.

Artskontorrapporteringen

Oppstillingen av artskontorrapporteringen har en øvre del som viser hva som er rapportert til statsregnskapet etter standard kontoplan for statlige virksomheter og en nedre del som viser eiendeler og gjeld som inngår i mellomværende med statskassen. Artskontorrapporteringen viser regnskapstall virksomheten har rapportert til statsregnskapet etter standard kontoplan for statlige virksomheter. Virksomheten har en trekkrettighet på konsernkonto i Norges Bank. Tildelingene er ikke inntektsført og derfor ikke vist som inntekt i oppstillingen.

Regnskapstall i bevilgnings- og artskontorrapportering med noter viser regnskapstall rapportert til statsregnskapet. I tillegg viser noten til artskontorrapporteringen Sammenheng mellom avregning med statskassen og mellomværende med statskassen bokførte tall fra virksomhetens kontospesifikasjon i kolonnen Spesifisering av bokført avregning med statskassen. Notene viser forskjellen mellom beløp virksomheten har bokført på eiendels- og gjeldskontoer i virksomhetens kontospesifikasjon (herunder saldo på kunde- og leverandørreskontro) og beløp virksomheten har rapportert som fordringer og gjeld til statsregnskapet og som inngår i mellomværendet med statskassen.

Virksomheten har innrettet bokføringen slik at den følger kravene i bestemmelser om økonomistyring i staten. Dette innebærer at alle opplysninger om transaksjoner og andre regnskapsmessige disposisjoner som er nødvendige for å utarbeide pliktig regnskapsrapportering, jf. bestemmelsene punkt 3.3.2, og spesifikasjon av pliktig regnskapsrapportering, jf. bestemmelsene punkt 4.4.3, er bokført. Bestemmelsene krever blant annet utarbeiding av kundespesifikasjon og leverandørspesifikasjon. Dette medfører at salgs- og kjøpstransaksjoner bokføres i kontospesifikasjonen på et tidligere tidspunkt enn de rapporteres til statsregnskapet, og innebærer kundefordringer og leverandørgjeld i kontospesifikasjonen.

Oppstilling av bevilgningsrapportering m/noter

OPPSTILLING AV BEVILGNINGSRAPPORTERING 31.12.2021							
Utgifts-kapittel	Kapittelnavn	Post	Posttekst	Note	Samlet tildeling*	Regnskap 2021	Merutgift (-) og mindreutgift
0042	Stortingets ombudsnemnd for Forsvaret	01	Driftsutgifter		7 975 000	7 720 939	254 061
1633	Nettoordning for mva i staten	01	Driftsutgifter		0	295 074	
<i>Sum utgiftsført</i>					<i>7 975 000</i>	<i>8 016 014</i>	

Inntekts-kapittel	Kapittelnavn	Post	Posttekst		Samlet tildeling*	Regnskap 2021	Merinntekt og mindreinntekt(-)
5309	Tilfeldige inntekter	29	Ymse		0	6 540	
5700	Folketrygdens inntekter	72	Arbeidsgiveravg.		0	535 879	
<i>Sum inntektsført</i>					<i>0</i>	<i>542 419</i>	
Netto rapportert til bevilgningsregnskapet						7 473 595	

Kapital-kontoer				
60093001	Norges Bank KK/innbetalinger			7 250
60093002	Norges Bank KK/utbetalinger			-7 488 244
700070	Endring i mellomværende med statskassen			7 400
<i>Sum rapportert</i>				<i>0</i>

Beholdninger rapportert til kapitalregnskapet (31.12.)				
		31.12.2021	31.12.2020	Endring
700070	Mellomværende med statskassen	-176 580	-183 980	7 400

NOTE A FORKLARING AV SAMLET TILDELING UTGIFTER			
Kapittel og post	Overført fra i fjor	Årets tildelinger	Samlet tildeling
0042 01	375 000	7 600 000	7 975 000

NOTE B FORKLARING TIL BRUKTE FULLMAKTER OG BEREGNING AV MULIG OVERFØRBART BELØP TIL NESTE ÅR										
Kapittel og post	Stikkord	Merutgift (-) /mindreutgift	Utgiftsført av andre iht. avgitte belastningsfullmakter (-)	Merutgift (-)/ mindreutgift etter avgitte belastningsfullmakter	Merinntekter / mindreinntekter (-) iht. merinntektsfullmakt	Omdisponering fra post 01 til 45 eller til post 01/21 fra neste års bevilgning	Innsparinger (-)	Sum grunnlag for overføring	Maks. overførbart beløp *	Mulig overførbart beløp beregnet av virksomheten
004201		254 061		254 061				254 061	380 000	254 061

*Maksimalt beløp som kan overføres er 5% av årets bevilgning på driftspostene 01-29, unntatt post 24 eller sum av de siste to års bevilgning for poster med stikkordet "kan overføres". Se årlig rundskriv R-2 for mer detaljert informasjon om overføring av ubrukte bevilgninger.

Forklaring til bruk av budsjettfullmakter
 Mulig overførbart beløp:
 Virksomhetens ubrukte bevilgning på kapittel/post 0042 01 beløper seg til kr 254 061,-. Da dette beløpet er innenfor grensen på 5% av årets tildeling, bes det om at hele beløpet på kr 254 061,- overføres til 2022.

OPPSTILLING AV ARTSKONTORRAPPORTERINGEN 31.12.2021			
	Note	2021	2020
Driftsinntekter rapportert til bevilgningsregnskapet			
Andre innbetalinger		0	0
<i>Sum innbetalinger fra drift</i>		0	0
Driftsutgifter rapportert til bevilgningsregnskapet			
Utbetalinger til lønn	2	4 373 357	4 352 371
Andre utbetalinger til drift	3	3 347 582	2 776 273
<i>Sum utbetalinger til drift</i>		7 720 939	7 128 645
Netto rapporterte driftsutgifter		7 720 939	7 128 645
Investerings- og finansinntekter rapportert til bevilgningsregnskapet			
<i>Sum investerings- og finansinntekter</i>		0	0
Investerings- og finansutgifter rapportert til bevilgningsregnskapet			
<i>Sum investerings- og finansutgifter</i>		0	
Netto rapporterte investerings- og finansutgifter		0	
Innkrevingsvirksomhet og andre overføringer til staten			
<i>Sum innkrevingsvirksomhet og andre overføringer til staten</i>		0	0
Tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten			
<i>Sum tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten</i>		0	0
Inntekter og utgifter rapportert på felleskapitler *			
Grupplivsforsikring konto 1985 (ref. kap. 5309, inntekt)		6 540	5 500
Arbeidsgiveravgift konto 1986 (ref. kap. 5700, inntekt)		535 879	530 124
Nettoføringsordning for merverdiavgift konto 1987 (ref. kap. 1633, utgift)		295 074	334 179
<i>Netto rapporterte utgifter på felleskapitler</i>		-247 344	-201 445
Netto rapportert til bevilgningsregnskapet		7 473 595	6 927 199
Oversikt over mellomværende med statskassen **			
Eiendeler og gjeld		2021	2020
Skyldig skattetrekk		-176 580	-183 980
Sum mellomværende med statskassen	8	-176 580	-183 980

NOTE 2 UTbetalinger til lønn		
	31.12.2021	31.12.2020
Lønn	3 137 436	3 516 100
Arbeidsgiveravgift	535 879	530 124
Pensjonsutgifter*	380 628	409 736
Sykepenges og andre refusjoner (-)	-6 912	-274 678
Andre ytelser	326 326	171 090
Sum utbetalinger til lønn	4 373 357	4 352 371
Antall årsverk:	3,78	4,19

* Nærmere om pensjonskostnader

Pensjoner kostnadsføres i resultatregnskapet basert på faktisk påløpt premie for regnskapsåret. Premiesats for 2021 er 12 prosent. Premiesatsen for 2020 var 12 prosent.

NOTE 3 ANDRE UTBETALINGER TIL DRIFT		
	31.12.2021	31.12.2020
Husleie	1 161 365	1 147 894
Andre utgifter til drift av eiendom og lokaler	226 668	173 337
Mindre utstyrskaffelser	85 847	337 210
Leie av maskiner, inventar og lignende	213 274	175 998
Kjøp av konsulenttenester	178 959	22 827
Kjøp av andre fremmede tenester	268 237	237 003
Reiser og diett	279 409	226 418
Øvrige driftsutgifter	933 822	455 587
Sum andre utbetalinger til drift	3 347 582	2 776 273

NOTE 8 SAMMENHENG MELLOM AVREGNING MED STATSKASSEN OG MELLOMVÆRENDE MED STATSKASSEN.			
Del A Forskjellen mellom avregning med statskassen og mellomværende med statskassen			
	31.12.2021	31.12.2021	
	Spesifisering av bokført avregning med statskassen	Spesifisering av rapportert mellomværende med statskassen	Forskjell
Finansielle anleggsmidler	0	0	0
<i>Sum</i>	0	0	0
Omløpsmidler	0	0	0
<i>Sum</i>	0	0	0
Langsiktig gjeld	0	0	0
<i>Sum</i>	0	0	0
Kortsiktig gjeld			
Leverandørgjeld	-288 393	0	-288 393
Skyldig skattetrekk	-176 580	-176 580	0
Skyldige offentlige avgifter	0	0	0
Annen kortsiktig gjeld	0	0	0
<i>Sum</i>	-464 973	-176 580	-288 393
Sum	-464 973	-176 580	-288 393

